

Yabancılara Türkçe Öğretiminde Geleneksel ve Yapay Zekâ Destekli Metin Sadeleştirmenin Toplum Dilbilimsel Açından İncelenmesi: Muallim Naci'nin Ömer'in Çocukluğu Örneği*

Öğr. Gör. Mustafa TEKELİ | 0000-0002-6095-1153 | mitekali@gmail.com
Milli Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu, Ankara, Türkiye
ROR ID: <https://ror.org/058ya6669>

Prof. Dr. Yılmaz YEŞİL | 0000-0001-6605-3541 | yilmazyesil66@gmail.com
Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi ABD., Ankara, Türkiye
ROR ID: <https://ror.org/054xkpr46>

Öz

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde özellikle temel seviyedeki dil öğrenenler için metin sadeleştirilmesi büyük önem arz etmektedir. Okuduğunu anlama becerisini geliştirmede temel seviyedeki dil öğrenenlerin sıklıkla başvurduğu okuma metinleri kimi zaman onlar için anlaşılabilir olabilmektedir. Bu tür durumlarda temel seviyedeki dil öğrenenlerin anlama düzeylerini arttırmada metin sadeleştirmelerinden sıklıkla yararlanılmaktadır.

Metin sadeleştirmede temel olarak bir okuma metninde otantik olarak kullanılan sözcüklerin ve yapıların anlaşılabilirliğini arttırmak için sözcük değiştirmelerinden yararlanılmaktadır. Bu değiştirmeler eş anlamlı sözcüklerin kullanımı, sözcüklerin güncel kullanımı, ifadelerin somutlaştırılması şeklinde olacağı gibi bazen de anlaşılması zor sözcüklerin metinden çıkartılması ile gerçekleştirilmektedir. Öte yandan metin sadeleştirmede bu şekilde geleneksel yöntemlere başvurulurken günümüzde yapay zekâ destekli çeviri ve otomatik sadeleştirme programlarından da faydalanılmaya başlanmıştır. Bilgisayar destekli çeviri ve sadeleştirme programları şu an için her ne kadar geleneksel çeviri ve sadeleştirme yöntemleri kadar etkili sonuçlar veremese de gerek işlevsel kolaylığı gerekse zamandan tasarruf bakımından oldukça başvurulan yöntemler olmaya devam edecektir.

Bütün bu bilgiler ışığında, bu çalışmada geleneksel sadeleştirme yöntemleri ve yapay zekâ destekli sadeleştirme programları kullanılarak gerçekleştirilen bir metin sadeleştirme karşılaştırılması yapılmıştır.

Belge inceleme yönteminin kullanıldığı çalışmada Muallim Naci'nin Ömer'in Çocukluğu adlı eseri incelenmiştir. Araştırmacılar tarafından söz konusu eser Türkçe A2 düzeyinde sadeleştirilirken, aynı zamanda eser yapay zekâ destekli “Grammarly AI Writing Assistance, Quillbot ve Open AI ChatGpt” web tabanlı yazım yardımcısı programları tarafından sanal ortamda A2 seviyesinde sadeleştirilmiştir. Elde edilen bilgiler metin sadeleştirme esasları çerçevesinde değerlendirilip yorumlanmıştır. Çalışma sonucunda yapay zekâ destekli çeviri programından elde edilen verilerde sanal sadeleştirme programlarının özellikle Türkçedeki sosyokültürel olarak adlandırabileceğimiz sözcük ve ifadeleri tam olarak algılayamadığı ve çoğu zaman tümcelerde sözcüğün ilk haliyle bıraktığı tespit edilmiştir. Bunun yanında zamandan ve iş gücünden tasarruf noktasında yapay zekâ destekli programlardan yararlanmanın geleneksel sadeleştirme yöntemine göre daha elverişli olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Metin sadeleştirme, Muallim Naci, Ömer'in Çocukluğu, Toplum Dilbilim, Yabancılara Türkçe Öğretimi.

Atf Bilgisi

TEKELİ, Mustafa, YEŞİL, Yılmaz “Yabancılara Türkçe Öğretiminde Geleneksel ve Yapay Zekâ Destekli Metin Sadeleştirmenin Toplum dilbilimsel Açından İncelenmesi: Muallim Naci'nin Ömer'in Çocukluğu Örneği”. TÜRKAV Kamu Yönetimi Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi, 4/1 (Haziran 2024), 195-230. <https://doi.org/10.5281/zenodo.11577561>

A Sociolinguistic Analysis of Traditional and Artificial Intelligence Supported Text Simplification in Teaching Turkish to Foreigners: The Example of Muallim Naci Ömer'in Çocukluğu*

Öğr. Gör. Mustafa TEKELİ | 0000-0002-6095-1153 | mitekeli@gmail.com
National Defense University, Turkish Military Academy, Ankara, Türkiye
ROR ID: <https://ror.org/058ya6669>

Prof. Dr. Yılmaz YEŞİL | 0000-0001-6605-3541 | yilmazyesil66@gmail.com
Gazi University, Faculty of Education, Division of Turkish Education, Ankara, Türkiye
ROR ID: <https://ror.org/054xkpr46>

Abstract

Text simplification is of great importance in teaching Turkish as a foreign language, especially for basic level language learners. Reading texts, which are frequently used by basic level language learners to improve their reading comprehension skills, can sometimes be incomprehensible to them. In such cases, text simplifications are frequently used to increase the comprehension level of basic language learners.

In text simplification, word substitutions are basically used to increase the understandability of words and structures used authentically in a reading text. These changes can be made in the form of the use of synonyms, the current use of words, the concretization of expressions, and sometimes by removing difficult-to-understand words from the text. On the other hand, while traditional methods were used in text simplification, today artificial intelligence-supported translation and simplification programs have begun to be used. Although computer-aided translation and simplification programs are currently not as effective as traditional translation and simplification methods, they will continue to be widely used methods in terms of both functional ease and time saving.

In the light of all this information, in this study, a comparison of text simplification using traditional simplification methods and artificial intelligence-supported simplification programs was made.

In the study where the document analysis method was used, Muallim Naci's work titled Ömer'in Küçüklüğü was examined. While the work in question was simplified to Turkish A2 level by the researchers, the work was also simplified to A2 level in the virtual environment by the artificial intelligence-supported program like “sGrammarly AI Writing Assistance, Quillbot ve Open AI ChatGpt”. The information obtained was evaluated and interpreted within the framework of text simplification principles. As a result of the study, it was determined in the data obtained from the artificial intelligence-supported translation program that virtual simplification programs could not fully perceive the words and expressions that we can call sociocultural, especially in Turkish, and often left the words in their original form in the sentences. In addition, it has been seen that using artificial intelligence-supported programs is more convenient than the traditional simplification method in terms of saving time and labor.

Keywords: Text simplification, Muallim Naci, Ömer'in Çocukluğu, Söyölingüistik, Teaching Turkish with Foreigners.

Citation

TEKELİ, Mustafa, YEŞİL, Yılmaz “A Sociolinguistic Analysis of Traditional and Artificial Intelligence Supported Text Simplification in Teaching Turkish to Foreigners: The Example of Muallim Naci Ömer'in Çocukluğu”. *TURKAV Institute of Public Administration Journal of Social Sciences*, Volume 4, Issue 1, June 2024, pp. 195-230. <https://doi.org/10.5281/zenodo.11577561>

Giriş

İnsanoğlu, teknoloji çağının alt boyutlarından olan yapay zekâ çağına doğru hızla ilerlemeye devam ederken, çeşitli alanlarda çok sayıda gelişme ve yenilik görülmektedir. Bu alanlardan biri de uzun yıllardır araştırmaların odak noktası haline gelen doğal dil işleme metotlarının bir parçası, otomatik metin sadeleştirmedir. Otomatik metin sadeleştirme, karmaşık metni basitleştirmek ve onu daha geniş bir kitle için daha erişilebilir hale getirmek üzere yapay zekânın kullanılmasını içermektedir. Bu teknoloji, özellikle anadili olmayanlar veya bilişsel engelli bireyler gibi karmaşık dili anlamakta güçlük çeken kişiler için iletişim kurma şeklinde devrim yaratma potansiyeline sahip olmak anlamına gelmektedir.

Geleneksel metin sadeleştirme yöntemleri, karmaşık cümleleri insan zihnindeki bilgiler ışığında yeniden ifade etmeyi ve zor kelimeleri daha basit olanlarla değiştirmeyi öncelemektedir. Ancak bu işlem zaman alıcı olabilmekte ve insan faktörüne bağlı değişkenler de göz önünde bulundurulduğunda her zaman en iyi sonuçları vermeyebilmektedir. Günümüzde yapay zekâ temelli otomatik metin sadeleştirme uygulamaları, metni hızlı ve doğru bir şekilde basitleştirerek daha verimli bir çözüm elde etmeyi amaçlamaktadır. Otomatik metin sadeleştirmesinin temel faydalarından biri okuduğunu anlamada zorluk çekenlere yardımcı olabilmesidir. Bu durum, disleksi gibi öğrenme güçlüğü olan bireylerin yanı sıra, karmaşık kelime dağarcığı ve cümle yapısında zorluk yaşayabilecek anadili olmayan konuşmacılara da kolaylık sağlaması açısından önem arz etmektedir. Metnin basitleştirilmesi ile bu kişiler materyali daha iyi anlayabilmekte ve materyalle hızlı bir şekilde etkileşime geçebilmektedir. Bu şekilde söz konusu kitlelerin akademik ve mesleki başarıları üzerinde önemli bir etki yaratılabilmektedir. Otomatik metin sadeleştirmenin bir diğer faydası da farklı dil geçmişine sahip kişiler arasındaki iletişimi geliştirme potansiyelidir. Günümüzün küreselleşen dünyasında farklı dilleri konuşan bireylerle etkileşimde bulunmak oldukça yaygındır. Otomatik metin sadeleştirme, bir metnin anadili olmayanlar tarafından anlaşılması hususunda daha kolay olan basitleştirilmiş bir versiyonunu sağlayarak bu iletişim boşluğunun kapatılmasına yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Avantajlarına rağmen otomatik metin sadeleştirmenin zorlukları da vardır. Temel zorluklardan biri, basitleştirilmiş metnin orijinal metinle aynı anlamı doğru bir şekilde yansıtmayı yansıtmadığıdır. Bu durum dilin bağlamı ve nüanslarının derinlemesine anlaşılmasını gerektirmekte ve bunun günümüz yapay zekâ teknolojisi ile etkin bir şekilde kullanımı henüz geliştirme aşamasındadır. Ayrıca otomatik metin sadeleştirmenin kullanılması özellikle dilsel veri seti henüz tamamlanmamış dünya dilleri için belirli bağlamlarda önemli yanlış anlamalara yol açabilmektedir. Yapay zekâ bu hususta toplum dilbilim ile aynı

düzlemde kesişmektedir. “Toplum dilbilim, dil olgularıyla toplumsal olgular arasındaki ilişkileri, bunların birbirini etkilemesini, birbirinin değişkeni olarak ortaya çıkmasını, bir başka deyişle bu iki tür olgu arasındaki eşdeğerliği inceleyen karma dal olarak tanımlanmaktadır”¹. Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde önemli bir husus olan toplum dilbilimsel yetkinlik kavramı dil öğrenenlerin belki de fark etmeden en çok zorlandıkları alandır. Genellikle iletişimsel yetkinlik boyutunda sıklıkla karşılaşılan toplum dilbilimsel yetkinlik, dil öğrenenlerin 4 temel dil becerisinde de karşılaşılabileceği başlıca önem verilmesi gereken unsurlardandır. Toplum dilbilimsel yetkinlik, Bachman ve Avrupa Ortak Başvuru Metni’ne göre 4 temel bileşenden oluşmaktadır. “Nezaket yapılarını anlama ve kullanma, duruma uygun üslubu belirleme, açık/örtük kültürel göndermeleri anlama ve kullanma, ağız/söyleyiş farklılıklarıyla başa çıkma”².

Hem geleneksel metin sadeleştirmede hem de yapay zekâ destekli sadeleştirmede özellikle “açık/örtük kültürel göndermeleri anlama ve kullanma” ile “ağız/söyleyiş farklılıklarıyla başa çıkma” konularında hassas olunması gereken unsurlar mevcuttur. Burada orijinal metindeki bir takım sözcük ve ifadelerin uygun biçimde yeniden sadeleştirilerek aktarılması söz konusudur. Her iki yöntemde de özellikle bu tür yapıların sadeleştirilmesinde dikkat edilmesinde yarar görülmektedir. Benzer şekilde kültürel öğeleri içinde barındıran söz varlığı unsurlarının metin içerisindeki kullanımına dikkat etmek gerekmektedir. Söz varlığı içerisinde yer alan deyimler, atasözleri ve ikilemeler yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde temel seviyeden itibaren olması gereken unsurlardır. Ancak öğretim sürecinde deyim ve atasözlerinin temel seviyedeki kullanımlarında günlük hayattaki kullanım sıklığını dikkate alarak tercihte bulunmak gerekmektedir. Ayrıca temel söz varlığını bulunduran deyim ve atasözlerinin temel seviyede tercih edilmesinde fayda bulunmaktadır.³

Günümüzde süre gelen eksikliklerine rağmen yapay zekâ destekli otomatik metin sadeleştirme, insanların iletişim kurma alışkanlıklarında devrim yaratma potansiyeline sahip, gelecek vaat eden bir teknolojidir. Karmaşık metni basitleştirerek, bilgiyi daha geniş bir kitle için daha erişilebilir ve anlaşılabilir hale getirebilmenin kültürler arasında farkındalık ve iletişimi

1 Kamile İmer, “Toplum Dil Biliminin Kimi Kavramlarına Kuramsal Bir Bakış ve Dil Türleri”, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, C. 31, Ankara 1987, s. 215.

2 Yunus Emre ÇEKİCİ, “Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Programında Yer Alan Kazanımların Toplum Dilbilimsel Yetkinlik Bağlamında İncelenmesi”, Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi, C. 7, Adana 2022, s. 1168.

3 Latif İltar, Compatibility of the vocabulary in Turkish teaching sets as a foreign language between course and workbooks, International Journal of Education Technology and Scientific Researches, C. 7, Mersin 2022, s. 2221.

güçlendirmede önemli bir etken olacağı yadsınamaz.

1. Metin Sadeleştirme

Metin sadeleştirme, “bir metnin, anlamsal içeriği bozulmadan, hedef kitle için daha erişilebilir hale getirilecek şekilde uyarlanması” olarak tanımlanabilir. Özellikle okuma ve anlama güçlüğü çeken izleyiciler için oldukça faydalı bir yöntemdir. Metin sadeleştirmede dikkat edilmesi gereken hususların başında şu iki soruya cevap bulabilmek yerinde olacaktır:

1. Bir metnin içeriğini korurken basitleştirmek için hangi dönüşümlerin yapılması gerekir?

2. Bu dönüşümlerden hangisi okuyucuların metinleri anlamalarını geliştirmeye en çok yardımcıdır?

Gala ve Zeigler’a göre yabancı dil eğitiminde metin sadeleştirme dört temel yapı etrafında gerçekleşmektedir: ⁴

a) Sözcük temelli sadeleştirme: Sözcüksel birimlerin başka sözcüklerle veya sıklıkla eşanlamlılarla değiştirilmesi,

b) Morfolojik sadeleştirme (Dilbilgisel morfemler): Bir dilin morfolojik yapısından kaynaklı anlam vermede zorluk çekileceği düşünüldüğünde sadeleştirmeden yararlanılabilir. Örneğin çekimlerde değişiklik (örneğin, basit geçmiş zamanın bileşik geçmiş zaman ile değiştirilmesi, ikincisi daha sıktır) veya aynı morfolojik aile içindeki kategori değişikliği (“inşaat” yerine “yapılandırma” konmuştur; ikincisi daha kısa ve daha sıktır);

c) Sözdizimsel sadeleştirme: cümle yapısının basitleştirilmesi, örneğin, daha basit cümleler oluşturmak için yan cümleler yerleştirerek veya bilgi düzeyinde daha az önemli olduğuna karar verilen kesintileri kaldırarak (ilgili bir cümleyi bağımsız bir cümleye dönüştürmek; pasif sesin aktif sese dönüştürülmesi vb.).

d) Söylemsel sadeleştirme: şahıs zamirlerinin, göndermelerini belirten söz dizimi ile değiştirilmesi; mantıksal bağlantıların açıklaması, vb.

Özmen, yabancı dil öğretimi hususunda özellikle temel düzeydeki öğrencilere uygun özgün metin bulmanın çoğu zaman zor olduğunu, bu sebeple öğrencilerinin ana dillerindeki metinleri anlayabilmesi için birçok öğretmenin metin değiştiriminden yararlandığını bildirmektedir.⁵

⁴ Nuria Gala, Thomas Fañçois, Ludivine J. Drevet, Johannes Christoph Ziegler, “ La Simplification de Textes, Une Aide à l’apprentissage de la Lecture”, *Langue Française*, C. 3, France 2018, s.123.

⁵ Ceren Özmen, Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Metin Değiştirim Teknikleriyle

Richard ve Schmidt'e göre metin sadeleştirme, dilbilgisel açıdan karmaşık olan yapıların hedef dil içerisinde basitleştirilerek dil öğrenenler için daha anlamlı hale getirilmesi olarak tanımlanmaktadır.⁶ Durmuş ise ikinci/yabancı dil öğrencisine verilen metindeki, karmaşık dilbilgisel özelliklerinin kaldırılarak, anlaşılması güç sözcüklerin kullanım sıklığı fazla olanlarla değiştirilmesi, yapısal özellikleri gibi içeriğinin de öğrencinin düzeyine göre oluşturulması gerektiğini savunmaktadır.⁷

Metin düzenleme ve metin sadeleştirme, başlangıç seviyesindeki öğrencilerin dil öğreniminde farklı türdeki metinlere ve bilgilere ulaşabilmeleri için metnin anlaşılabilirliğini ve öğrenilebilirliğini artırmak amacıyla alanında uzman kişiler tarafından kullanılan yöntemlerden biridir. Yabancı dil öğretiminde metnin basitleştirilmesi; öğretmenlerin tecrübe, bilgi ve sezgilerine göre farklı şekillerde uyguladıkları bir teknik olarak sıklıkla kullanılmaktadır.⁸

Geleneksel bir bakış açısına göre metin sadeleştirme, metni kısaltmak, cümleleri bölmek veya metni anlaşılır kılmak için nadiren kelimeleri değiştirmek gibi adımlardan geçer.⁹ Okuyucu, hedef kitle ve okur açısından anlaşılması zor olan metinlerin içeriği, özellikle sözcüksel, sözdizimsel ve anlamsal öğeler çeşitli dilsel süreçlerle daha okunabilir ve anlaşılır bir metne dönüştürülür. Bu dönüşüm sürecinde kaynak metnin yapıları kullanılarak hedef okuyucunun düzeyine, niteliğine ve beklentilerine göre benzer yapılar değiştirilmektedir.¹⁰

Specia, metin değiştirim sürecinde kullanılan teknikleri özetleme, kısaltma, sadeleştirme, genişletim, açıklama olarak kategorilendirdiği gibi önceden belirlenmiş sadeleştirme işlemlerini de şöyle sıralamaktadır: “Sadeleştirilmemiş yapılar; alışılmadık veya karmaşık kelimeleri veya söz yapılarını, daha bilindik kelimelerle yeniden oluşturmak; deyim, kalıplaşmış

Öykülerin *Yeniden Oluşturulması*, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2019, s. 75.

⁶ Jacques Richard, Richard Schmidt, *Longman Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics*, Longman, Norfolk 2002, s. 486.

⁷ Mustafa Durmuş, “İkinci/yabancı dil öğretiminde özgün ve değiştirilmiş dilsel girdi üzerine”, *Turkish Studies*, C. 8, Ankara 2013, s.1298.

⁸ Gülten Güdek, *Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Metin Değiştirimi: Mustafa Kutlu'nun Hayat Güzeldir Hikâyesi Örneği*, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2021, s. 33.

⁹ Hande Bakan Aktaş, Sıla Ay, “Yabancı Dil Öğretiminde Geleneksel Metin Sadeleştirme Yaklaşımına Karşı Metin Dilbilimsel Sadeleştirme Önerisi: Bağlaşıklık ve Bağdaşıklık Kavramları”, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 12, Ankara 2021, s. 95.

¹⁰ Mustafa Durmuş, “On Problems Related to the Use of Simplified Texts in Second/Foreign Language Teaching”, *Bilig*, C.65, Ankara 2013, s. 136.

söz ve konuşmacının anlaşılmayı güçleştiren bazı işaretleri gibi karmaşık yapıları daha sade olacak şekilde değiştirmek; cümlelerin söz dizimini özne, nesne, yüklem şeklinde kurallı hale getirmek; edilgen yapıdaki cümleleri etken yapıya hale getirmek; metindeki cümlelerin sırasını veya yerini değiştirmek; cümleleri bölmek; cümleleri birleştirmek; cümleleri atmak, metinden çıkarmak, cümlelerin bir bölümünü, parçasını metinden atmak veya çıkarmak”¹¹

2. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Metin Sadeleştirme

Nurlu ve Kaya, geniş bir coğrafyada milyonlarca insan tarafından kullanılan Türkçenin hem ana dili hem de yabancı dil olarak öğretilmesinin; Türkiye’de, Türk Cumhuriyetlerinde ve diğer birçok ülkede yapıldığını, Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesine yönelik araştırmaların hem niteliksel hem de niceliksel olarak giderek arttığını buna rağmen bu alanda hala eksikliklerin bulunduğunu, bu eksikliklerden birini de yabancılara Türkçe öğretiminde 21. yüzyılın ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde kullanılacak seviyelere göre hazırlanmış Türkçe edebi eserlerin yeterli sayıda olmaması olarak bildirmektedir.¹²

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde okuma metinlerinden yararlanmanın dil öğrenenlere sadece dil becerilerini geliştirmeye yönelik bir katkı sağlamayacağı, aynı zamanda dilini öğrendiği toplumun tarihindeki ve güncel kültürel öğelerine de aşına olacağı açıktır. Bugün dünyanın her yerinde yoğun bir şekilde iletişim dili olarak kullanılan İngilizcenin öğretiminde edebi eserlerden yoğun bir şekilde yararlanılmaktadır. Örneğin dünyanın her yerinde Kral Arthur ve Robin Hood Efsaneleri milyonlarca çocuk tarafından bilinmektedir. Öte yandan Fransızcanın yüz yıllarca dünya dillerinin başında yer almasını sağlayan yine edebi eserlerinin varlığıdır. Fransız yazar Antoine de Saint Exupery’in Küçük Prens adlı eseri kutsal kitaplardan sonra en çok dile çevirisi yapılan eserdir. Küçük prens 475 dile çevrilmiş, 7116 farklı versiyonla yayımlanmıştır. Diğer eserlere bakıldığında Pinokyo 260 dile, Alice Harikalar Diyarında 174 dile, Jules Vernes 170 dile, Asterix ve Obelix 115 dile çevrilmiştir. Bütün bu eserlerin birçok dilde yayılmasının sebeplerinden birisi de başarılı sadeleştirme örneklerinin bulunmasıdır. Bilindiği üzere Türk dili ve edebiyatı köklü bir geçmişe sahiptir. Kültürümüzde yukarıda söz edilen birçok eserden üslupça ve içerik bakımından daha kaliteli eserler bulunmasına

¹¹ Safa Eroğlu, “Metin Dilbilimsel Ölçütler Çerçevesinde Ömer Seyfettin’in Üç Nasihat Hikâyesinin Yabancılara Türkçe Öğretimi İçin Sadeleştirme Denemesi”, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2015, s. 37.

¹² Musa Kaya, Muammer Nurlu, “Özgün ve Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi İçin Sadeleştirilmiş Metinlerde Fiilimsi Kullanımı: Dokuzuncu Hariciye Koğuşu ve Yılkı Atı Örneği”, *Journal of Turkish Studies*, C. 12, Ankara 2017, s. 329.

rağmen dünya ekseninde tanıtımının iyi yapılamamasından dolayı kendi sınırları içerisinde kısıtlı kalmakta ve evrensel boyutta bilinmemektedir. Türk edebiyatının temel kaynaklarının sadeleştirilerek günümüz neslinin anlayacağı bir dil ve üslupla yeniden ele alınması hem bu tür önemli eserlerin geçmişin tozlu sayfalarından sıyrılıp yeniden vücut bulmasına hem de Türkçe öğrenen yabancılar nazarında Türk dilinin ne kadar zengin ve tarihi bir dil olduğunun anlaşılması bakımından da önemli bir unsurdur. Alan yazında bu hususta yapılan çalışmaların varlığı son yıllarda oldukça artmıştır. Örneğin Türk dili ve kültürünün en önemli eserlerinden sayılan Dede Korkut Oğuznameleri'nin sadeleştirilmiş nüshaları araştırmacılar tarafından inceleme konusu olarak ele alınmaktadır.¹³ Bu çalışmalarda ortak amaç Dede Korkut hikayelerinin günümüz Türkçesinde anlaşılabilirliğini arttırmak ve bu hikayeleri gelecek nesillere aktarmaktır. Ancak sadeleştirme eserlerde öz kaygısı önemli bir yer tutmaktadır. Sadeleştirme yaparken eserin bürünmüş olduğu kimlik ve sahip olduğu anlamsal bütünlük korunarak hareket edilmelidir. Oysa sadeleştirme eserlerde temel nokta konudan ziyade karakter betimlemesine dönebilmektedir. Yeşil'e göre Dede Korkut hikâyeleri özelinde kahramanın da içinde bulunduğu sosyo-kültürel ve sosyo-politik unsurların analiz edilmesindeki temel amaç, toplumsal normların karar alma sürecine etkisidir. Bu nedenle Dede Korkut hikâyelerini kahraman merkezli bir bakış açısı ve kahramanın dönüşümü yerine, toplum içinde yaşayan bir birey olarak kahraman perspektifinden incelemek daha sağlıklı sonuçlar verir. Bu minvalde örneğin Dede Korkut Oğuznameleri'nin sadeleştirmelerinde karakterlerin betimsel boyutlarından ziyade verilmek istenen mesaja odaklanılması yerinde olacaktır.¹⁴ Bu husus göz önünde bulundurularak bu çalışmadaki sadeleştirmede Muallim Naci'nin oluşturmuş olduğu karakterlerin betimsel özelliklerinden ziyade yaşamış olduğu kültürel ve toplumsal çevreye odaklanılmaya çalışılmıştır.

Öte yandan Durmuş ve Cihangir ise metin sadeleştirmesini eksiltmeler aracılığıyla metnin hacminde yapılan sadeleştirmeler olarak bildirmektedir ve bu sadeleştirmeleri 4 kategoride sınıflandırmaktadır:

1. "Metin içi ilişkiler ve göndermeler çıkarılarak veya bu tür sözcüklere ve söz öbeklerine yer vermeyerek yapılan sadeleştirmeler;

2. Daha kapsamlı ve çok yönlü olabilecek içeriğin yaratacağı bilişsel yükü hafifletmek ve dil öğretimi etkinliklerinde kullanılacak alıştırmalara

¹³ Selcen AKYÜZ, *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Dede Korkut Hikâyelerinden Yararlanılması*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2019.

¹⁴ Yılmaz Yeşil, "Epik Anlatılarda Dönüştürücü Gücün Değişmesi: Kahramanlar ve Normlar", *Milli Folklor*, C. 25, Ankara 2020, s.46.

uygunluk sağlamak üzere, içeriği sınırlandırmaya dayalı sadeleştirmeler;

3. İçeriği, belirli ve sınırlı bir mesaj veya bilgi etrafında oluşturularak yapılan sadeleştirmeler;

4. Düzey planlaması içinde öğretilecek yapılara odaklı ve onlarla sınırlı anlatım özelliklerini gözeten sadeleştirmeler.¹⁵

Yukarıdaki sınıflandırmadan anlaşıldığı üzere sadeleştirme, söz varlığı, şekil bilgisi ve sözdizimi bağlamında yalnızca orijinal metin esas alınarak uygulanan bir metin oluşturma türü değildir; yabancı/ikinci dil öğretim sürecinin her aşamasında genellikle sezgisel olarak çok farklı şekillerde kullanılan ve araştırmalarda örneklendirilen bir yöntem olarak algılanmaktadır.

3. Muallim Naci ve Ömer'in Çocukluğu Eseri Hakkında

İslam Ansiklopedisinde Muallim Naci'nin İstanbul Saraçhanebaşı'nda doğduğu, asıl adının Ömer olduğu, babasının saraç Ali Bey, annesinin Varnalı göçmen bir ailenin Atpazarı memuru tarafından evlatlık olarak yetiştirilen kızı Fatma Zehra Hanım olduğu bildirilmektedir. Tanzimat sonrası Türk edebiyatının yenilenme döneminde ismi etrafında büyük karışıklıkların yaşandığı şahsiyetlerden biri olan Muallim Nâci, Abdülhak Hâmid (Tarhan) ve Recâizâde Mahmud Ekrem'e karşı çıkması nedeniyle eski edebiyat anlayışının sancaktarı olarak sunulmuştur. Günümüz edebi çevrelerce batı etkisindeki Türk şiirine yeni bir anlayış kazandırdığı düşünülmektedir. Eserleri incelendiğinde Naci'nin, kendi dönemindeki eski edebiyatı ve klasik üslubu takip etmesine karşın yeni üslupta da oldukça başarılı şiirler kaleme aldığı görülmektedir. Bazı edebiyat tarihçilerine göre onun eski zevk ve geleneklere bağlılığının nedeninin uzun süre Batı'daki yeni edebiyat gelişmelerinden zamanında haberdar olmaması gibi nedenlerden kaynaklandığını, bu yüzden de Naci'nin Türk dilinde bir kopukluğa neden olduğunu savunmaktadır. Muallim Nâci'nin kendisinin sekiz yaşına kadar olan çocukluk anılarını anlattığı eser 1898'de Almanca'ya, 1914'te ise Rusça'ya çevrilmiştir. Eser, M. Ertuğrul Düzdağ tarafından 1969 yılında günümüz alfabesine aktarılarak yeniden yayımlanmıştır.

Muallim Naci'nin, 44 yıllık kısa yaşamında pek çok eser ortaya koyarak devrinin edebiyatına damgasını vurduğu, düşünceleriyle kendisini takip eden yazarları da etkilediği ve Türk edebiyatının yenilenmesinde önemli bir etki

¹⁵Mustafa Durmuş, Suzan Cihangir, "Yabancılar Türkçe Öğretiminde Okuma Metinlerinin Sadeleştirilmesi: Gazi Üniversitesi Yabancılar Türkçe Öğretim Seti Örneği", *International Journal of Language Academy*, C. 26, Ankara 2018, s. 693.

yaratmış olduğu açıktır.¹⁶

Tarakçı, kimi edebi çevrelerin Muallim Naci'nin ne şair olduğunu ne de edebiyattan anladığını ileri sürdüklerini bildirmektedir. Ancak onun bir dil öğretmeni olduğu gerçeğini kendisini sevmeyenler tarafından bile kabul edildiğini de aktarmaktadır. Onun bu konudaki eserleri incelenip fikirleri ortaya konulduğunda Türk milletine yaptığı hizmet açıkça görülmektedir. Muallim Naci bu hususta dilin lehçesinin ne olması gerektiği, dil özgürlüğünün ne anlama geldiği, Türk edebiyatının bu konudaki durumunun ne olduğu ve dilin iyi organize edilmesi için neler yapılması gerektiği konularında fikirler ortaya koymuştur.¹⁷

Muallim Naci ilk hatıratı olan *Medrese Hatıraları'nı* yazdıktan sonra *Sümbüle* adlı eseri kaleme almıştır. Naci, bu eserin ilk bölümünde divan şiiri geleneğindeki kendi şiirlerinden örnekler sergilemiş, ikinci bölümünde Victor Hugo, Schiller, La Martin gibi yazarların çevirilerine yer vermiş, eserin son bölümünü ise Ömer'in *Çocukluğu* adlı hatıratına ayırmıştır.¹⁸

4. Yöntem

Araştırma kapsamında seçilen Muallim Naci'nin Ömer'in *Çocukluğu* adlı eserinin A2 düzeyine metnin değiştiriminin yapılması amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden belge incelemesi deseni benimsenmiştir. “Belge incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar”.¹⁹

5. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada betimsel yöntemlerden biri olan tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli, “geçmişte ve hâlen var olan durumu, mevcut olayları, grupları, objeyi ve özellikleri olduğu gibi betimlemeyi, resmetmeyi açıklamayı amaçlayan bir araştırma yaklaşımıdır”.²⁰ Genel tarama modelleri evren hakkında genel bir yargıya varmak amacıyla çok sayıda elemandan oluşan evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup üzerinde yapılan tarama

¹⁶ Hiclâl Demir, “Muallim Naci: Eski Mi, Yeni Mi?”, *Türkebilgi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, C. 11, Ankara 2010, s.184.

¹⁷ Celal Tarakçı, “Muallim Naci Efendi'nin Dil Harkındaki Görüşleri”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C.1, Samsun 1986, s. 67.

¹⁸ Banu Akay Öztürk “Tanzimat Edebiyatında Ben'i İfade Etme Arayışları: Muallim Naci'nin Hatıraları”, *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, C.6, Bilecik 2022, s. 195.

¹⁹ Ali Yıldırım, Hasan Şimşek, “*Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*”, Seçkin Yayınevi, Ankara 2013, s. 217.

²⁰ Saim Kaptan, “*Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri*”, Web Ofset, Ankara 1995, s. 65.

düzenlemeleridir.²¹

6. Veri Toplama Araçları

Araştırmada Muallim Naci'nin Ömer'in Çocukluğu adlı orijinal eseri, araştırmacılar tarafından oluşturulan sadeleştirilmiş metinleri ve otomatik sadeleştirme yöntemi ile elde edilmiş olan sadeleştirmeler veri kaynağı olarak kullanılmıştır. Söz konusu eser Osmanlı Türkçesinde kaleme alındığı için birçok çevirmen tarafından hem orijinal hali Latin alfabesine hem de günümüz Türkçesine aktarılmak üzere birçok defa basımı gerçekleştirilmiştir.

7. Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin analizinde, Gala ve Ziegler'in oluşturmuş olduğu "Metin Sadeleştirme Ölçütleri"nden yararlanılmıştır. Gala ve Ziegler metin sadeleştirme ölçütlerini "Sözcük temelli sadeleştirme", "Morfolojik sadeleştirme (Dilbilgisel morfemler)", "Sözdizimsel sadeleştirme" ve "Söylemsel sadeleştirme" olmak üzere dört kategoride sınıflandırmıştır.²² Çalışmada analizi yapılan hem yapay zekâ destekli sadeleştirme hem de araştırmacılar tarafından hazırlanan geleneksel sadeleştirme örnekleri bu dört ölçüt üzerinden incelenmiş ve yorumlanmıştır. Çalışmada incelenen sadeleştirmeye dayanak olacak tümcelerın seçiminde iradi örneklemeden yararlanılmıştır. "İradi örneklemede, birimler bilerek ve isteyerek seçilir. Örnekleme oluşturulurken, evrene ait birimler konusunda fark gözetilir. Şüphesiz iradi örnekleme tamamen keyfi, hiçbir noktaya dikkat edilmeden yapılan bir seçme demek değildir. İradi bir seçme yapılırken göz önünde bulundurulması gereken bazı tercih nedenleri vardır".²³ İncelemeye temel olacak tümcelerın seçiminde Türkçe sosyolengüistik açıdan uygun örnekler tercih edilmiştir. Bu şekilde insan odaklı geleneksel sadeleştirmede sadeleştirmeyi yapanların ve makine odaklı yapay zekâ destekli sadeleştirme programlarının toplumsal öğeler üzerinde nasıl bir işlem uyguladığının karşılaştırılması amaçlanmıştır.

8. Bulgular

Araştırmaya temel teşkil eden eserin Latin alfabesine dönüştürülmüş hali 6815 sözcükten oluşuyorken, araştırmacılar tarafından metnin A2 düzeyinde sadeleştirilmesi yapıldığında sözcük sayısı 6189 olarak görülmektedir. Çalışmada örnekleme olarak iradi örneklemeden yararlanıldığı için incelenmiş olan tümceler; yapay zekâ destekli sadeleştirme ve geleneksel sadeleştirme

²¹ Niyazi Karasar, "Araştırmalarda rapor hazırlama", Nobel, Ankara 2000, s.79.

²² Gala, Fañçois, Drevet, Ziegler, age, s.123.

²³ Demir Ali Ergin, "Örnekleme Türleri", Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, C. 6, İstanbul 1994, s. 122.

yöntemleri ile elde edilen ve tümceler arasında sözcük, anlam ya da yapı farkları bulunanlardır. Her iki yöntemde de aynı şekilde sadeleştirilmiş tümceler kapsam dışı bırakılmıştır.

a) Sözcük temelli sadeleştirme: (STS olarak kısaltılmıştır) Sözcüksel birimlerin başka sözcüklerle veya sıklıkla eşanlamlılarla değiştirilmesi,

b) Morfolojik sadeleştirme (Dilbilgisel morfepler – MF olarak kısaltılmıştır): Bir dilin morfolojik yapısından kaynaklı anlam vermede zorluk çekileceği düşünüldüğünde sadeleştirmeden yararlanılabilir. Örneğin çekimlerde değişiklik (basit geçmiş zamanın bileşik geçmiş zaman ile değiştirilmesi) veya aynı morfolojik aile içindeki kategori değişikliği (“inşaat” yerine “yapılandırma” kullanılması gibi),

c) Sözdizimsel sadeleştirme (SDS olarak kısaltılmıştır): Cümle yapısının basitleştirilmesi, (örneğin, daha basit cümleler oluşturmak için yan cümleler yerleştirerek veya bilgi düzeyinde daha az önemli olduğuna karar verilen kesintileri kaldırılması gibi (ilgili bir cümleyi bağımsız bir cümleye dönüştürmek; pasif sesin aktif sese dönüştürülmesi vb.),

d) Söylemsel sadeleştirme (SS olarak kısaltılmıştır): Kişi zamirlerinin, göndergelerin belirtilen söz dizimi ile değiştirilmesi; mantıksal bağlantıların açıklaması, vb.

Tablo 1. Metin Sadeleştirme Örnekleri-1

#	TÜMCELER	Sadeleştirme Ölçütü			
Orijinal Metin	Bizim Ömer diyor	STS	MS	SDS	SS
Yapay Zekâ Destekli Sad.	Ömer şöyle diyor:			X	X
Geleneksel Sadeleştirme	Bizim Ömer şöyle diyor:			X	

Tablo 1’de görüldüğü üzere orijinal metinde “ki” bağlacı ile oluşturulmuş olan cümle her iki sadeleştirme yönteminde de görülmemektedir. Öte yandan geleneksel sadeleştirmede kullanılan “bizim” sözcüğü kasıtlı olarak tercih edilmiştir. Zira buradaki maksat kültürel olarak sahiplenme anlamında kullanılan iyelik ekleriyle özellikle hikâye anlatımlarda karakterleri betimlemek için kullanılmaktadır.

Tablo 2. *Metin Sadeleştirme Örnekleri-2*

#	TÜMCELER	Sadeleştirme Ölçütü			
Orijinal Metin	Kızıtaşı dört yol ağzından Sofular'a doğru inilirken İbn Melek Hazretlerinin medfün buldukları yüksek mezaristan sağda bırakılarak biraz daha gidilince, yine sağda bir akar çeşmeye tesadüf olunur.	STS	MS	SDS	SS
Yapay Zekâ Destekli Sad.	Kızıtaşı'ndan Sofular'a doğru inilen dört yollu kavşaktan İbn Melek Hazretleri'nin yüksek mezarlığı sağda bırakılarak biraz daha gidildiğinde, yine sağda bir çeşmeye rastlanır.	X			
Geleneksel Sadeleştirme	Kızıtaşı'ndaki kavşaktan Sofular'a doğru gidersiniz. Orada, İbni Melek ²⁴ Hazretleri'nin gömüldüğü yüksek bir mezarlık vardır. O mezarlığı geçince sağda bir çeşme akar.	X	X	X	X

Tablo 2'de yapay zekâ destekli sadeleştirmede tümcelerin A2 seviyesine sadeleştirme işlemi sadece sözcük düzeyinde kalmıştır. Orijinal metindeki dilbilgisel yapılar büyük oranda korunmuştur. Bu durum ise bu seviyede anlaşılmayı zor hale getirecektir. Geleneksel sadeleştirmede ise tüm ölçütlerden yararlanılmıştır. Ayrıca yabancılar tarafından bilinemeyecek özellikle tarihi karakterler dipnotta açıklanmıştır.

Tablo 3. *Metin Sadeleştirme Örnekleri-3*

#	TÜMCELER	Sadeleştirme Ölçütü			
Orijinal Metin	O civar ahalisini bunca zamandan beri sair uzak çeşmelere müracaattan müstağni ettiği için gurûr getirmiş gibi mütecellidâne durmakta olan bu çeşmenin hemen karşısında hayli uzun bir sokak görülür ki, Nureddin dergâhlarından birine muntelhî olur.	STS	MS	SDS	SS

²⁴ Din adamı

Yapay Zekâ Destekli Sad.	O bölgedeki insanlar uzun zamandır başka çeşmelere gitmekten kaçındıkları için, buradaki çeşme gururlu bir şekilde durmaktadır. Bu çeşmenin karşısında uzun bir sokak bulunur ve bu sokak, Nureddin dergahlarından birine ulaşır.	X		X	
Geleneksel Sadeleştirme	O civarda oturan halk uzun zamandan beri uzaktaki çeşmelere gitmez. O çeşmeden su alırlar. Bu yüzden bu çeşme gururludur. İşte bu çeşmenin karşısında uzun bir sokak vardır. Sokağın sonunda Nüreddin ²⁵ dergâhlarından ²⁶ biri yer alır.	X		X	X

Tablo 3'te yapay zekâ destekli sadeleştirmede sözdizimsel bir durum ilgi çekicidir. “Olan” sözcüğü ile karmaşık bir cümle durumunda bulunan orijinal metin yapay zekâ destekli sadeleştirmede iki ayrı tümceye bölünerek tümce basitleştirilmeye çalışılmıştır. Geleneksel sadeleştirmede ise söz konusu karmaşık tümce “işte” sözcüğü ile iki parçaya bölünmek suretiyle basitleştirilmeye çalışılmıştır.

Tablo 4. Metin Sadeleştirme Örnekleri-4

#	TÜMCELER	Sadeleştirme Ölçütü			
Orijinal Metin	Dergâhın sol cihetine meyille orada incelen yoldan ilerleyecek adam, kendini imtidadı ötekenden ziyade olan Çelebi Sokağı'nda bulur.	STS	MS	SDS	SS
Yapay Zekâ Destekli Sad.	Sol tarafta dergâhın olduğu yöne doğru devam eden kişi, Çelebi Sokağı'nda bulur kendini.	X		X	
Geleneksel Sadeleştirme	Dergâhın sol tarafından yürüdüğünüzde Çelebi Sokağı'na varırsınız.		X	X	

²⁵ Osmanlı döneminde yaşamış bir din adamı

²⁶ Dini eğitim ve tören yapılan yer

Tablo 4’te geleneksel sadeleştirmede eksiltmeden yararlanmak suretiyle sadeleştirme yoluna gidilmiştir. Özellikle aynı özneyi tanımlayan birkaç özellikteki tümceden kurtulmak amaçlanmıştır. Yapay zekâ destekli sadeleştirmede ise sözcük temelli sadeleştirme stratejisi benimsenmiştir. Fakat tümce sonunda “kendi” zahirinin yinelenmesi A2 düzeyindeki dil öğrencileri açısından yeni bir özneye yönelme sorununa dönüşebilir.

Tablo 5. Metin Sadeleştirme Örnekleri-5

#	TÜMCELER	Sadeleştirme Ölçütü			
Orijinal Metin	Yüreğimde o derece sevinç hâsıl olurdu ki, hemen ellerimle hırkanın göğsüme gelen iki cihetini okşamağa ve "Oh! Oh!" diye diye odanın içinde raks ederek dönüp dolaşmağa başladım.	STS	MS	SDS	SS
Yapay Zekâ Destekli Sad.	Bu hırkayı giydiğimde hemen ellerimle hırkanın önünü okşamaya başlar, "Oh! Oh!" diyerek odanın içinde dans etmeye başladım.	X			
Geleneksel Sadeleştirme	Ellerimle hırkamı okşardım. İçime çok sevinç dolardı. Odanın içinde oynamaya başladım.	X			X

Tablo 5’te yapay zekâ destekli sadeleştirmede “Oh!” ünlemi bağlam içinden olduğu gibi alınmıştır. Bunun yanında “raks etmek”, “iki cihet” gibi eskide kalmış kullanımların günümüz Türkçesine uygun şekilde sadeleştirilmesi yapay zekâ veri tabanının ne denli geniş bir yelpazeden veri topladığını göstermektedir. Geleneksel sadeleştirmede ise sözcüklerin eski kullanımlarının ve ünlem ifadelerinin A2 seviyesinde ayrıca açıklama gerektireceği düşüncesiyle değiştirmenin basit tutulması bu iki sadeleştirme yöntemi arasındaki en büyük farklılıklardan birini ortaya koymaktadır. Geleneksel sadeleştirmede insan faktörü etkili olurken, yapay zekâ destekli sadeleştirmede daha mekanik bir tavır alınmaya devam edilmektedir.

Tablo 6. Metin Sadeleştirme Örnekleri-6

#	TÜMCELER	Sadeleştirme Ölçütü			
Orijinal Metin	Sokakta köpekle benden başka kimse yok. Kimden istimdât edeyim?	STS	MS	SDS	SS

Yapay Zekâ Destekli Sad.	Sokakta sadece ben vardım, kimse yardım etmiyordu.	X			
Geleneksel Sadeleştirme	Sokakta benden ve köpekten başka kimse yoktu. Kimden yardım isteyebilirdim?	X	X	X	

Tablo 6'da "istimdât etmek" sözcüğünün günümüzdeki kullanımını her iki sadeleştirme yönteminde kullanılmıştır. Yapay zekâ destekli sadeleştirmede orijinal metindeki soru kalıbının dışına çıkılmış olması ilgi çekicidir. Yapay zekânın veri toplama evreni olarak tüm Türkçe bileşenleri kullanıyor olması ve bu denli geniş bir evrenden aynı anlama gelebilecek şekilde tümceleri yeniden düzenliyor olabilmesi bu tür sanal yöntemlerin gelecekte ne kadar gelişebileceğini ve Türk dili ve kültürü açısından ne denli önemli bir rol oynayacağı konusunda önemli bir etmendir.

Tablo 7. Metin Sadeleştirme Örnekleri-7

#	TÜMCELER	Sadeleştirme Ölçütü			
Orijinal Metin	Bir yahut iki kere "Oşt!" dedi.	STS	MS	SDS	SS
Yapay Zekâ Destekli Sad.	Bir veya iki kez "Oşt!" dedi.	X			
Geleneksel Sadeleştirme	Bir ya da iki kere köpeğe "hoşt" dedi.				X

Tablo 7'de geleneksel sadeleştirmede A2 seviyesindeki bir dil öğrenenin "Oşt!" ünlemini anlayabilmesi için "köpek" sözcüğünün eklenmesiyle bir bağlam oluşturmaya çalışılması önemli bir unsurdur. Ayrıca bazı ünlemler gibi hayvan sesleri de her dilde farklı telaffuz edilmektedir. Örneğin Türkçede havlamak "hav" sesleri ile yazılıyorken, Fransızcada "ouaf", İngilizcede "woof", İtalyancada "bau", Farsçada "vaagh", Rusçada "gav", Korecede "meong" şeklinde yazılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında özellikle okuma becerisinde bu tür sosyokültürel ünlemlerin ve ifadelerin mutlaka açıklanmasında yarar vardır.

Tablo 8. Metin Sadeleştirme Örnekleri-8

#	TÜMCELER	Sadeleştirme Ölçütü			
Orijinal Metin	"Selâmeti buldum" diyecek kadar koşuktan sonra, soluk soluğa denilecek bir hâlde durdum.	STS	MS	SDS	SS

Yapay Zekâ Destekli Sad.	"Selameti buldum" diyerek koşuktan sonra soluk soluğa durdum.				
Geleneksel Sadeleştirme	Köpekten kurtulmak için koştum. Nefesim tükendi. Durdum.	X		X	X

Tablo 8’de “selameti bulmak” ifadesi günümüzde “selamete çıkmak” ifadesiyle kullanılmaktadır. Bu sebeple yapay zekâ destekli sadeleştirmede bu ifade tam olarak anlaşılammış ve tırnak içerisinde bırakılarak doğrudan alıntılama yapılmıştır. Öte yandan geleneksel sadeleştirmede ise güncel Türkçe ifadelerin kullanımı canlı tutulduğu için doğru anlam vermede daha etkili görülmektedir.

Tablo 9. Metin Sadeleştirme Örnekleri-9

#	TÜMCELER	Sadeleştirme Ölçütü			
Orijinal Metin	Bir parça kendime geldim.	STS	MS	SDS	SS
Yapay Zekâ Destekli Sad.	Biraz toparlandım.	X			
Geleneksel Sadeleştirme	Kendimi iyi hissetmeye başladım.			X	

Tablo 9’da “kendine gelmek” deyimini yapay zekâ destekli sadeleştirmede bir başka deyim olan “kendini toparlamak” deyimine sadeleştirilmeye çalışılmıştır. Fakat A2 seviyesinde deyimlerin kullanımı basit düzeyde tutulmaktadır ya da deyimler mutlaka açıklamasıyla birlikte verilmelidir.

Tablo 10. Metin Sadeleştirme Örnekleri-10

#	TÜMCELER	Sadeleştirme Ölçütü			
Orijinal Metin	Gözlerimden yeniden yaş boşandı.	STS	MS	SDS	SS
Yapay Zekâ Destekli Sad.	Gözlerimden yaşlar süzüldü.				X
Geleneksel Sadeleştirme	Ağlamaya başladım.			X	X

Tablo 10’da günümüzde “gözleri yaşarmak” deyiminin farklı kullanımları görülmektedir. Yapay zekâ destekli sadeleştirmede Türkçede halk arasında günlük kullanımda olan “gözlerinden yaş süzülme” ifadesi tercih edilmiştir. Temel düzeydeki dil öğrencilerinin Türkçe deyimleri ve ifadeleri anlamada zorlanabilecekleri açıktır. Bu noktada deyimlerin ve ifadelerin açıklamasının verilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir.

Tablo 11. Metin Sadeleştirme Örnekleri-11

#	TÜMCELER	Sadeleştirme Ölçütü			
Orijinal Metin	Ne hazin manzara!... Ne büyük me'yusiyet!?	STS	MS	SDS	SS
Yapay Zekâ Destekli Sad.	Ne acıklı bir manzara! Ne büyük bir üzüntü!	X			
Geleneksel Sadeleştirme	Çünkü çok üzül müştüm.				X

Tablo 11'de "Ne.... ne....." bağlama edatının yapay zekâ destekli sadeleştirmede uygun şekilde kullanıldığı görülmektedir. Hatta tümcenin bağlamsal olarak bir ünlem ifadesi ile uyduğuna göstermesi bakımından, tümce sonuna ünlem işareti konulmuş olması önemli bir ayrıntıdır.

Tablo 12. Metin Sadeleştirme Örnekleri-12

#	TÜMCELER	Sadeleştirme Ölçütü			
Orijinal Metin	- "Sana ne oldu oğlum! Ne ağlıyorsun? Hırkanı niye çıkardın? Vah vah! Nedir bakayım söyle!" diye izhâr-i teessür etmeğe başladı.	STS	MS	SDS	SS
Yapay Zekâ Destekli Sad.	"Oğlum, sana ne oldu? Neden ağlıyorsun? Hırkanı neden çıkardın? Vah vah! Anlat bakalım!" diye sordu.			X	
Geleneksel Sadeleştirme	" - Sana ne oldu oğlum! Neden ağlıyorsun? Hırkanı niçin çıkardın?" diye sordu.			X	X

Tablo 12'de konuşma tümcelerinin anlamını kaybetmeden yapay zekâ destekli sadeleştirmede de yer aldığı görülmektedir. Orijinal metindeki "Nedir bakayım söyle?" ifadesinin "Anlat bakalım" şeklinde sadeleştirilmiş olması yapay zekâ destekli sadeleştirmede sözcük temelli sadeleştirmenin yanında bağlama yönelik bir tercih alt yapısının da olduğunu göstermektedir. Geleneksel sadeleştirmede ise "Vah!" gibi ünlem ifadelerinin yer almaması temel seviyedeki anlamsal akıcılığı sağlamak için eksiltmeden yararlanıldığına göstergesidir.

Tablo 13. *Metin Sadeleştirme Örnekleri-13*

#	TÜMCELER	Sadeleştirme Ölçütü			
Orijinal Metin	Bir felaketedeyi en ziyade gam-güsârı ağlatır.	STS	MS	SDS	SS
Yapay Zekâ Destekli Sad.	Bir felakete uğramış birini en çok üzen, ağlatandır.	X			X
Geleneksel Sadeleştirme	Çünkü annem üzüldüğü için ben de daha çok duygulanmıştım.	X			X

Tablo 13'te yapay zekâ destekli sadeleştirmede bir anlatım bozukluğu görülmektedir. "Gam-güsâr" sözcüğü; "Teselli veren, gam ve kederi defeden dert ortağı" anlamındadır. Burada bağlamsal olarak özellikle üzüntüye sebep olan karakterin vurgulanması anlatımı tamamlayıcı bir unsurdur. Oysa yapay zekâ destekli sadeleştirmede bu ayrıntı yakalanamamıştır.

Tablo 14. *Metin Sadeleştirme Örnekleri-14*

#	TÜMCELER	Sadeleştirme Ölçütü			
Orijinal Metin	Behey ağa! Gözünün önünde bir köpek aciz bir çocuğu paralamağa çalışıyor.	STS	MS	SDS	SS
Yapay Zekâ Destekli Sad.	Ey ağa! Gözlerinin önünde kuyruksuz bir köpek zavallı bir çocuğa saldırıyor.	X			X
Geleneksel Sadeleştirme	Ey Adam! Karşında bir köpek, zavallı bir çocuğa saldırıyordu.	X		X	X

Tablo 14'te yapay zekâ destekli sadeleştirmede "kuyruksuz" ifadesi orijinal metinde olmamasına rağmen tümceye eklenmiştir. Bu şekilde bir betimleme yapılmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. Fakat hangi veriye dayanarak bu işlemin gerçekleştirildiği anlaşılmamaktadır. Öte yandan "Behey Ağa!" hitap ünlemi her iki sadeleştirme yönteminde de güncel hitap ünlemi "Ey!" ile değiştirilmiştir. Geleneksel sadeleştirmede "ağa" sözcüğünün güncel kullanımı "adam" sözcüğü tercih edilmiştir.

Tablo 15. Metin Sadeleştirme Örnekleri-15

#	TÜMCELER	Sadeleştirme Ölçütü			
Orijinal Metin	Ah! İnsan böyle gâfil olmasa da dâimâ herkese iyilik etse, ne kadar kazanacak!	STS	MS	SDS	SS
Yapay Zekâ Destekli Sad.	Ah! İnsan, gaflet içinde olmasa da sürekli olarak herkese iyilik yapsa, ne kadar kazançlı olurdu!	X			X
Geleneksel Sadeleştirme	Ah! İnsan neden sürekli kötülük yapıyor? Oysa insan herkese iyilik yapar. Bu sayede çok şey kazanır.	X			X

Tablo 15'te orijinal metinde şart bildiren bir ifade yer almaktadır. Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni 'ne göre bu tür ifadeler daha çok orta düzey-dili bağımsız kullanma seviyesinde anlaşılır duruma gelmektedir. Yapay zekâ destekli sadeleştirmede şart kipi kullanımının temel seviyede tümcelerinin anlaşılmasını bir miktar zorlaştırabileceği düşünülmektedir. Öte yanda şart bildiren ifadelerin yapay zekâ destekli sadeleştirmelerde veri tabanı içerisinde bulunup kullanılması Türkçe veri tabanının sahip olduğu geniş altyapıyı göstermesi bakımından önemli bulunmaktadır.

Çalışmanın bu aşamasında sosyolengüistik açıdan incelenen metin sadeleştirmeleri, bağlam içinde bir bütün olarak Tablo 16'da sunulmuştur.

Tablo 16. Ömer'in Çocukluğu Eserinin Birinci Bölümünün Yapay Zekâ Destekli ve Geleneksel Yöntemle Sadeleştirilmiş Örneği

Asıl Metin	Yapay Zekâ Destekli Sadeleştirme	Geleneksel Sadeleştirme
Bizim Ömer diyor ki:	Ömer şöyle diyor:	Bizim Ömer şöyle diyor:
Kıztaşı dört yol ağzından Sofular'a doğru inilirken İbn Melek Hazretlerinin medfûn buldukları yüksek mezaristan sağda bırakılarak biraz daha gidilince, yine sağda bir akar çeşmeye tesadüf olunur.	Kıztaşı'ndan Sofular'a doğru inilen dört yollu kavşaktan İbn Melek Hazretleri'nin yüksek mezarlığı sağda bırakılarak biraz daha gidildiğinde, yine sağda bir çeşmeye rastlanır.	Kıztaşı'ndaki kavşaktan Sofular'a doğru gidersiniz. Orada, İbni Melek ²⁷ Hazretleri'nin gömüldüğü yüksek bir mezarlık vardır. O mezarlığı geçince sağda bir çeşme akar.

²⁷ Din adamı

O civar ahalisini bunca zamandan beri sair uzak çeşmelere müracaattan müstağni ettiği için gurur getirmiş gibi mütecellidâne durmakta olan bu çeşmenin hemen karşısında hayli uzun bir sokak görülür ki, Nureddin dergâhlarından birine muntelhî olur.

O bölgedeki insanlar uzun zamandır başka çeşmelere gitmekten kaçındıkları için, buradaki çeşme gururlu bir şekilde durmaktadır. Bu çeşmenin karşısında uzun bir sokak bulunur ve bu sokak, Nureddin dergâhlarından birine ulaşır.

O civarda oturan halk uzun zamandan beri uzaktaki çeşmelere gitmez. O çeşmeden su alırlar. Bu yüzden bu çeşme gururludur. İşte bu çeşmenin karşısında uzun bir sokak vardır. Sokağın sonunda Nüreddin²⁸ dergâhlarından²⁹ biri yer alır.

Dergâhın sol cihetine meyille orada incelen yoldan ilerleyecek adam, kendini imtidadı ötekenden ziyade olan Çelebi Sokağı'nda bulur.

Sol tarafta dergâhın olduğu yöne doğru devam eden kişi, Çelebi Sokağı'nda bulur kendini.

Dergâhın sol tarafından yürüdüğünüzde Çelebi Sokağı'na varırsınız.

Bu sokağın muntahasındaki taş mektebin önünden sola dönülünce, görülecek yokuş cadde, Saraçhânebaşı'na çıkar.

Bu sokak sona erdiğinde sola dönülerek yokuşlu bir caddeye ulaşılır ve bu cadde Saraçhânebaşı'na çıkar.

Bu sokağın sonundaki okuldan sola döndüğünüzde orada bir yokuş cadde vardır. Caddenin adı Saraçhanebaşıdır.

Bir gün o yokuştan iniyordum. En sevgili uzun hırkam arkamda idi.

Bir gün bu yokuştan aşağıya iniyordum. Arkamda en sevdiğim uzun hırkam vardı.

Bir gün o yokuştan iniyordum. En sevdiğim uzun hırkamı giymiştim.

Bu hırkayı, içinde dışında ikişerden dört cebi olduğu için pek sever idim.

Bu hırkayı çok seviyordum çünkü içinde ve dışında ikişerden dört cebi vardı.

Bu hırkanın içinde ve dışında dört cep vardı. Onu çok severdim.

Cepler yemiş ve ufak tefek oyuncak koymağa ne kadar iyi gelirdi!

Cebi, atıştırmalıkları ve ufak oyuncakları koymak için çok kullanışlıydı!

Ceplere yemiş ve küçük oyuncaklar koyardım.

Diğer hırkalarımda ikiden ziyade cep bulunmazdı!

Diğer hırkalarımda bu kadar çok cep yoktu.

Diğer hırkalarımda en fazla iki cep vardı.

Nöbet-i telebbüs dört cepli hırkaya gelince yüzüm gülerdi.

Dört cep bulunan hırkaya sahip olunca çok mutlu olurdum.

Dört cepli hırkamı giyince çok sevirdim.

²⁸ Osmanlı döneminde yaşamış bir din adamı

²⁹ Dini eğitim ve tören yapılan yer

Yüreğimde o derece sevinç hâsıl olurdu ki, hemen ellerimle hırkanın göğsüme gelen iki cihetini okşamağa ve "Oh! Oh!" diye diye odanın içinde raks ederek dönüp dolaşmağa başladım.	Bu hırkayı giydiğimde hemen ellerimle hırkanın önünü okşamaya başlar, "Oh! Oh!" diyerek odanın içinde dans etmeye başladım.	Ellerimle hırkamı okşardım. İçime çok sevinç dolardı. Odanın içinde oynamaya başladım.
İne ine mektebin hizasına geldim.	Mektebin hizasına geldiğimde,	Yokuştan inip okulun yanına geldim.
Bir iki adım daha atarak eve gitmek üzere Çelebi Sokağı'na saptım.	Çelebi Sokağı'na sapsak üzere birkaç adım daha attım.	Bir-iki adım attım. Eve gitmek için Çelebi Sokağı'na döndüm.
Birdenbire karşıma kuyruğu kesik bir köpek çıktı, havlayarak üzerime hücum etti.	Aniden kuyruğu kesik bir köpek karşıma çıktı ve havlayarak üzerime doğru geldi.	Birdenbire karşıma kuyruksuz bir köpek çıktı. Köpek havlıyordu ve bana saldırdı.
Beni mektebin duvarına sıkıştırdı.	Beni mektebin duvarına sıkıştırdı ve	Beni okulun duvarına sıkıştırdı.
Göğsüme doğru pençelerini atmağa kalkıştı.	pençelerini göğsüme atmaya çalıştı.	Göğsüme doğru pençelerini atmak istedi.
Ben ağlayıp haykırmaya başladım.	Ben ağlamaya ve çığlık atmaya başladım.	Ben ağlamaya başladım. Haykırıyordum.
Bir taraftan da kendimi kurtarmağa çalışıyordum.	Bir yandan da kendimi kurtarmaya çalışıyordum.	Ayrıca kendimi ondan kurtarmaya çalıştım.
Şaşırılmış idim.	-	Şaşırılmışım.
Kimden istimdât edeyim?	-	Kimden yardım isteyebilirdim?
Sokakta köpekle benden başka kimse yok.	Sokakta sadece ben vardım, kimse yardım etmiyordu.	Sokakta benden ve köpekten başka kimse yoktu.
Caddeden de geçen bulunmuyor.	-	Caddede de kimse yoktu.
Besbelli feryadım işitilmiş.	Çığlıklarım duyulmuş olmalı ki, karşılıklı konaktan iri bıyıklı bir ağa başı pencereden göründü.	Birileri sesimi duymuştu.

Mektebin karşısındaki konağın alt katında bir pencereden iri bıyıklı bir ağa başı görüldü.	-	Okulun karşısında bir konak vardı. Konağın alt katında bir pencere bulunuyordu. Oradan bir adam çıktı.
Bir yahut iki kere "Oşt!" dedi. Köpek benimle uğraşmakta devam ediyordu.	Bir veya iki kez "Oşt!" dedi. Köpek benimle uğraşmaya devam ediyordu.	Bir ya da iki kere köpeğe "hoşt" dedi. Köpek bana saldırmaya devam ediyordu.
Nasılsa, bir aralık önünden savuşarak kaçmağa yeltendim.	Bir ara kaçmaya çalıştım ve	Bir ara köpeğin önünden kaçmaya çalıştım.
Arkamdan yetiştii, omuzlarıma doğru sıçradığını hissettim. Feryadı arttırdım.	Köpek arkamdan yetiştii, omuzlarıma doğru sıçradı. Çığlıklarım daha da arttı.	Arkamdan bana yetiştii. Omuzlarıma doğru sıçradı. Daha fazla bağırdım.
Bu hâli pencereden seyretmekte olan ağa lütfen bir kere daha "Oşt!" diye bağırdı.	Ağanın bir kez daha "Oşt!" demesiyle köpek pençelerini sırtımdan çekti.	Penceredeki adam bir kez daha köpeğe "hoşt" dedi.
Hayvanın pençeleri sırtımdan sıyrılarak indi.	-	Hayvanın pençeleri sırtımdan aşağıya kadar indi.
Korkumdan dönüp arkama bakamıyordum.	Korku içinde arkama bakamıyordum.	Korkmuştum. Arkama bakamıyordum.
Sesim de kesilmiş idi.	Sesim kesilmişti.	-
Hem ağlıyor hem de koşuyordum.	Koşarken hem ağlıyor hem de koşuyordum.	Hem ağlıyor hem konuşuyordum.
"Selâmeti buldum" diyecek kadar koşuktan sonra, soluk soluğa denilecek bir hâlde durdum.	"Selameti buldum" diyerek koşuktan sonra soluk soluğa durdum.	Köpekten kurtulmak için koştum. Nefesim tükendi. Durdum.
Arkama baktım, köpekten eser yok.	Arkama baktım, köpek yoktu.	Arkama baktım. Köpek yoktu.
Bir parça kendime geldim.	Biraz toparlandım.	Kendimi iyi hissetmeye başladım.
Köpeğin bir şey yapip yapmadığını anlamak için	Köpeğin hırkama yakaladığını fark etmek için	Köpeğin hırkama zarar verip vermediğini anlamaya

sağ elimi sevgili hırkamın ensesine doğru uzattım.	sağ elimi hırkamın ensesine uzattım.	çalıştım. Elimi sırtıma uzattım.
Ense yok! Meğer köpek hırkanın yakasından tuttuğu gibi eteğine üç-dört parmak kalıncaya kadar yırtmış imiş.	Hırkanın ense kısmı yoktu! Köpek, hırkamın yakasını tutarak eteğini üç-dört parmak kadar yırtmıştı.	Fakat köpek hırkamın yakasını yırtmıştı.
Hırkayı sırtımdan çıkardım. Bi-çârenin haline baktım.	Hırkayı çıkardım ve durumunu inceledim.	Hırkayı üzerimden çıkardım. Ona hüznü ³⁰ bir şekilde baktım.
Gözlerimden yeniden yaş boşandı.	Gözlerimden yaşlar süzüldü.	Ağlamaya başladım.
Ne hazin manzara!... Ne büyük me'yusiyet!	Ne acıklı bir manzara! Ne büyük bir üzüntü!	Çünkü çok üzülmüştüm.
Hırka koltuğumun altında olduğu halde eve vâsıl olduğum zaman bakiyye-i büka olarak içimi çekmekte idim.	Hırka, koltuğumun altında olmasına rağmen eve ulaştığımda elimden kayıp gidiyordu.	Hırkayı koltuk altıma aldım. Ağlayarak eve vardım.
Vâlîde beni o hey'ette görünce telaş ile:	Anam beni bu halde görünce endişeyle:	Annem ağladığını gördü:
- "Sana ne oldu oğlum! Ne ağlıyorsun? Hırkanı niye çıkardın? Vah vah! Nedir bakayım söyle!" diye izhâr-i teessür etmeğe başladı.	"Oğlum, sana ne oldu? Neden ağlıyorsun? Hırkanı neden çıkardın? Vah vah! Anlat bakalım!" diye sordu.	"- Sana ne oldu oğlum! Neden ağlıyorsun? Hırkanı niçin çıkardın?" diye sordu.
Hırkayı koltuğumun altından aldığı sırada dedim ki:	Hırkayı aldığımda şunları söyledim:	Hırkayı koltuğumun altından aldım. Ben de ona:
- "Köşe başında kuyruksuz bir köpeğe rast geldim de... Üzerime atıldı..."	"Köşe başında kuyruksuz bir köpekle karşılaştım ve bana saldırdı..."	"- Köşe başında kuyruksuz bir köpek bana saldırdı." diye cevap verdim.
Valide daha ziyade müteessir görünerek beni kucakladı. İşte asıl o vakit ağlamaya başladım.	Anam daha da endişeli bir şekilde beni kucakladı. İşte o zaman gerçekten ağlamaya başladım.	Annem üzüldü. Beni kucakladı. O zaman daha çok ağlamaya başladım.

³⁰ Üzüntü

Bir felaketzedeysi en ziyade gam-güsârı ağlatır.

Bir felakete uğramış birini en çok üzen, ağlatandır.

Çünkü annem üzüldüğü için ben de daha çok duygulanmıştım.

Bu vak'a bana o köşe başını hiç unutturmaz.

Bu olayı asla unutamam.

Bu olaydan sonra o köşe başını hiç unutmadım.

Şu ağaya ne dersiniz? İnsâniyetli adam değil mi imiş? Sükût etmedi... İnsaniyetsiz adam değil mi imiş? Yardıma koşmadı.

Şu ağaya ne dersiniz? İnsanlık adına olumlu bir örnek miymiş? Susmadı. İnsanlık dışı bir davranış mıydı? Yardım etmedi.

Fakat şu penceredeki adam? Hem köpeğe "hoş" dedi, hem de gelip bana yardım etmedi.

Behey ağa! Gözünün önünde bir köpek aciz bir çocuğu paralamaya çalışıyor.

Ey ağa! Gözlerinin önünde kuyruksuz bir köpek zavallı bir çocuğa saldırıyor.

Ey Adam! Karşında bir köpek, zavallı bir çocuğa saldırıyordu.

O köpeğin kuduz olmak ihtimali de var. Çocuk ağlıyor, feryad ediyor, istimdât ediyor.

Belki de köpek kuduzdu. Çocuk ağlıyor, çığlık atıyor, yardım istiyor.

Belki de köpek kuduzdu. Çocuk ağlıyor, bağırıyor, yardım istiyordu.

Ortada zavallıyı kurtaracak kimse de yok. Sen pencereden "Oşt!" demekle iktifa ediyorsun. İnsan değil misin?

Ortada kurtaracak kimse yok. Sen pencereden "Oşt!" diyerek yetiniyorsun. Sen insan mısın?

Sokakta zavallı çocuğu kurtarmak için kimse yoktu. Sen pencereden sadece "hoş" diyorsun. İnsan değil misin?

Yüreğin köpek yüreği midir? O senin nazarında belki köpek yavrusu kadar ehemmiyeti olmayan çocuğun bir gün olup da seni muhakemeye çekeceğini düşünecek kadar da mi beynin yok?...

Belki de o çocuk, bir gün seni yargılamak için karşına çıkacak, bunu düşünmeyecek kadar mı beyinsizsin?...

Kendini köpek gibi mi hissediyorsun? Senin için köpek yavrusu kadar önemli değil miyim? O çocuk belki de gelecekte seni yargılayacak³¹.

Korkma! İsmi bilsem de yazmam. Senin beni vikâye ettiğin kadar ben de seni vikâye edebilirim...

Korkma! Adını bilsem de yazmam. Senin beni utandırdığın kadar, ben de seni utandırabilirim...

Korkma! İsmi asla yazmam. Beni koruduğun için gelecekte ben de seni koruyabilirim.

Şurasını da söyleyeyim. Sen o zaman bana gerçekten insancasına bir muâvenette bulunmuş olaydın, ben seni şimdi böyle mi yazardım?... Bilmem bu muâhezede?

Şunu da söyleyeyim. Eğer o zaman gerçekten insani bir yardım etmiş olsaydın, seni şimdi böyle mi anlattırdım?... Bu eleştiride haksız mıyım?

Ayrıca sen bana insan gibi yardım etmedin. Bu yüzden artık ben de sana yardım edemem. Bu eleştirimde haklı değil miyim?

³¹ Bir karara varmak için davalı ile davacıyı dinleyerek sonuca varmak

Haksız mıyım?

Ah! İnsan böyle gâfil olmasa da dâimâ herkese iyilik etse, ne kadar kazanacak!

Ah! İnsan, gaflet içinde olmasa da sürekli olarak herkese iyilik yapsa, ne kadar kazançlı olurdu!

Ah! İnsan neden sürekli kötülük yapıyor? Oysa insan herkese iyilik yapar. Bu sayede çok şey kazanır.

Yine bir gün, eve avdet ederken Saraçhânebaşı'ndan Kıztaşı'na giden sokakta birtakım yük hayvanlarına rast gelerek duvar dibine ilticâ etmiş idim.

Yine bir gün, Saraçhânebaşı'ndan Kıztaşı'na giden sokakta bir grup yük hayvanıyla karşılaşmışım duvar dibine sığınmışım.

Yine bir gün eve dönüyordum. Saraçhânebaşı'ndan Kıztaşı yönündeki sokakta yük hayvanlarıyla karşılaşmışım.

Yanımda kır sakallı bir zât peydâ oldu. Elimden tuttu, "Korkma oğlum!" diyerek vücudunu bana şiper etti.

Yanımda kır sakallı bir kişi belirdi. Elimden tuttu, "Korkma oğlum!" diyerek kendi vücudunu beni koruyacak şekilde önüme koydu.

Yanıma beyaz sakallı bir adam gelmişti. Elimden tuttu. "Korkma oğlum" diyerek beni korudu.

Hayvanlar geçtikten sonra, tebessüm ederek "Haydi şimdi git oğlum!" dedi. İhtimal ki o zât vefât etmiştir. Fakat iyiliği benim gönlümde yaşıyor.

Hayvanlar geçtikten sonra gülümseyerek "Haydi şimdi git oğlum!" dedi. Muhtemelen o kişi artık aramızda değildir. Ancak iyiliği kalbimde yaşıyor.

Hayvanlar geçtikten sonra gülümsedi. "Haydi, şimdi git oğlum!" dedi. Belki bugün o kişi ölmüştür. Fakat bana karşı bu iyiliğini hiç unutmadım.

Geri dönelim.

Geri dönelim.

Konuya geri dönüyorum.

"Çeşmenin hemen karşısında" dediğim sokağa girilerek sol baştaki hânenin bahçe duvarı tâkip edilince, iki katlı bir ev müşahede olunur ki kapısının önü basamak taşlarıyla haylice terfi' edilmiştir.

"Çeşmenin hemen karşısında" dediğim sokaktan girilip sol taraftaki evin bahçe duvarı takip edildiğinde, iki katlı bir ev görülür ki kapısının önü basamak taşlarıyla yüksekçe yapılmıştır.

Çeşmenin hemen karşısında bir sokak vardı. Soldaki ilk ev bahçeliydi. Bahçe duvarının yanında iki katlı bir ev vardı. Evin kapısının önünde, yüksek basamak taşları vardır.

Bugün üzerinde "70" numrosu görülmekte olan bu evin vaktiyle içerisine girilse, alt ve üst katlarında dört oda ile iki sofa ve arka cihetinde yedi-sekiz ayak neredübân ile çıkılır genişçe bir bahçe bulunduğu görülürdü.

Bugün, üzerinde "70" numarası olan bu evin içine girilse, alt ve üst katlarında dört oda ile iki sofa bulunurdu. Arka tarafında ise yedi-sekiz ayak yüksekliğinde geniş bir bahçe vardı.

Yetmiş numaralı bu evin, eskiden alt ve üst katlarında dört oda ile iki sofa ve arka tarafında geniş bir bahçe vardı.

Bundan bir müddet evvel o evde sâkin olanlar şunlardan ibaret idi:	Bir zamanlar bu evde yaşayanlar şunlardı:	Bundan bir süre önce o evde şu kişiler otururdu:
Peder: Ali. Vâlîde: Fâtîmatüzzehra. Büyük oğul: Mehmed. Küçük oğul: Ömer. İşte bu Ömer benim.	Baba: Ali Anne: Fatîmatüzzehra Büyük oğul: Mehmed Küçük oğul: Ömer (benim)	Babam – Ali Annem – Fâtîmetü’z-Zehra Büyük oğul – Mehmed Küçük oğul – Ömer İşte bu Ömer benim.
Pederin kırk altı yaşında olduğu hâlde irtihâlinde! ben tahminen sekiz yaşında idim.	Ben, Ömer, babamın 46 yaşında vefat ettiği zaman yaklaşık sekiz yaşındaydım.	Babam kırk altı yaşında öldü. Ben o zaman sekiz yaşındaydım.
Kıyâfeti hâlâ gözümün önündedir: Orta boylu, geniş omuzlu, kaviyyü'l-bünye büyücek başlı, değirmi çehreli, kalınca kara kaşlı, elâ gözlü, irice kara bıyıklı, beyaz tenli, mehîbü's-sîmâ.	Babamın giyim tarzı hala gözümün önündedir. Orta boylu, geniş omuzlu, sağlam yapılı, büyük başlı, yuvarlak yüzlü, kalın kara kaşlı, kahverengi gözlü, iri siyah bıyıklı, beyaz tenli ve nazik bir gülümsemeye sahipti.	Kıyafetini hâlâ hatırlıyorum. Babam orta boylu, geniş omuzlu, sağlam vücutlu, büyük başlı, yuvarlak yüzlü, kalın karakaşlı, elâ ³² gözlü, iri kara bıyıklı, beyaz tenli ve yüzü heybetli ³³ bir adamdı.
Başına giydiği büyük Tunus fesinin üzerine büyücek bir yemeni sarar.	Başının üzerine büyük bir Tunus fesi takar ve üzerine geniş bir Yemeni sarardı.	Başına büyük bir Tunus fesi ³⁴ giyer, onun üzerine yemeni ³⁵ sarardı.
Geniş göğsünü güççe kaplayabilen kaytan ve sırma işlemeli çuka yelekteki düğmelerin kısm-ı küllîsi hemen yaz-kış çözüktür bulunur.	Geniş göğsünü örten süslemeli bir çuka yelek giyerdi, ancak yeleğin düğmeleri genellikle açıktır olurdu.	Pamuk ve sırma ³⁶ işlemeli yün yelek geniş göğsünü örtmek için yetersizdi. Bu yüzden yeleğin düğmeleri hem yazları hem de kışları açıktır olurdu.
Yeleğin üzerindeki sade çuka saltanın kolları biraz kısadır. İri, dolgun bilekler dâimâ göze çarpar. Belinde âlâsından zemini beyaz çiçekli bir Acem şalı	Yeleğin üzerindeki düz çuka kolları biraz kısadır. Belinde beyaz çiçek desenli bir Acem şalı bulunurdu. Sarı zeminli bir benzeri ise omzunda ya da kolunda	Yeleğin üzerindeki sade ceketin kolları kısaydı. Babamın bilekleri hem iri hem de dolgundu. Belinde kaliteli, beyaz zeminli, çiçekli bir İran şalı vardı.

³² Kestane rengi göz

³³ Büyük

³⁴ Osmanlı'da bir tür şapka, başlık

³⁵ Başörtüsü

³⁶ Altın ya da gümüş tel

görülür. Bunun sarı zeminli bir eşi de omzunda yahut kolunda bulunur. Ekseriyâ mendil makamında kullanır. Belindeki şalın içinde mestûr olan mahfazalı iri Corci Piryol saatin sırma örme işlemeli, ortası düğmeli kösteğini yeleğin kısm-ı âlîsindeki düğmelerin birine iştiririr. Dizlerinden bir parça aşağı inmekte olan çuka şalvarın alt taraflarını beyaz Ahışa tozlukları setretmiştir. Ayakları Galata-kârî, az üstlü, zarif, kırmızı yemenilere alışktır.

Üzerinde eski değil, rengi tagayyür etmiş bir şey bulunmaz. Pek yakışıklı, dolgun vücutlu bir Osmanlı'dır. Bununla beraber şişman denilecek bir hâlde değildir. İstanbul'da doğmuş, büyümüş fakat kendisini bilmeyenler İstanbulu zannetmezler. Saraçhâne halkından Ali Bey'i tanıyanlar henüz az değildir.

Ahlâkına dair de birkaç söz söyleyeyim: Terbiyeli bir İslâm ehl-i beyti içinde yetişmiş hüsnü'lhalâka bir adamın kalbi, hissiyatı nasıl olur?

Pederin kalbi, hissiyatı da işte öyledir. Kimseye fenâlık etmemiştir fakat pek çok kimselere iyilik etmiştir. Doğruluk, mertlik

taşınırdı. Genellikle belindeki şalın içinde mahfaza edilmiş büyük Corci Piryol saati vardı. Alt tarafları beyaz Ahışa tozlukları örterdi. Ayakları Galata-kârî, zarif ve kırmızı yemenilere alışktı.

Giyiminde eskimiş bir şey bulunmazdı. Oldukça yakışıklı ve dolgun bir Osmanlı beyiydi. İstanbul'da doğmuş ve büyümüşü, ancak tanımayanlar onu İstanbullu sanmazlardı. Saraçhâne halkından Ali Bey'i tanıyanlar az değildi.

Ahlaki özellikleri hakkında da birkaç söz edeyim: Terbiyeli bir İslâm ailesinde yetişmiş, güzel ahlaklı bir adamın kalbi ve duyguları nasıl olurdu?

Babamın kalbi ve duyguları da tam olarak böyleydi. Kimseye kötülük etmezdi, ancak birçok insana iyilik yapardı. Doğruluk ve

Omuzunda ya da kolunda da zemini sarı başka bir şal daha vardı. Bu şalı mendil gibi kullanırdı. Belindeki şalın içinde "Corci Piryol"³⁷ markalı bir saat taşırdı. Altına yünden bir şalvar³⁸ giyerdi. Bu şalvarın ayak kısımlarında beyaz Ahışa³⁹ tozlukları vardı. Ayaklarına Galata'dan zarif, kırmızı ayakkabılar alır ve onları giyerdi.

Üzerine ne eski ne de rengi solgun bir kıyafet giyerdi. Babam çok yakışıklı, dolgun vücutlu bir Osmanlıdır. Bununla beraber şişman da değildir. İstanbul'da doğup büyümüşür. Fakat kimse onu İstanbullu zannetmezdi. Saraçhâne halkından Ali Bey'i birçok kişi tanırdı.

Ahlâkı ile ilgili birkaç söz söyleyeyim. Terbiyeli, bir İslâm ailesi içinde yetişmiş, iyi huylu bir adamdı.

Babamın kalbi, hisleri de öyledir. Kimseye kötülük etmemiştir. Fakat pek çok kimseye iyilik etmiştir. Babası Ahmet Ağa gibi

³⁷ Bir saat markası

³⁸ Bir pantolon türü

³⁹ Kafkaslarda bir yer adı

kendisine pederi Ahmed Ağa'dan mevrûstur. Biraz hadîd görünür lâkin nâ-be-mahal hiddet etmez. Gazabını tahrik eden hususât mutlaka terbiye-i İslâmiyyeye, insâniyete yakışmayacak şeylerdir. Yüreği aile muhabbetiyle meşhûn olmakla beraber hiçbir vakit şımartıcı muamelede bulunmadığından, hâne halkı, te'sir-i heybeti tahtında bulunur. Bu te'sir döğüp söğmek gibi ba'zi esbâbla hâsıl olmamıştır. Kendisinin hâlinden tabî bir sûrette vücûda gelmiştir. Dünyada kimseye muhtaç olmamak kadar bahtiyârlık olamayacağına kâni olduğundan işleriyle meşgul olmayı pek sever.

O evden başka bir de Saraçhanebaşı'nda ufak bir dükkâna mâliktir. Kendi dükkânında saraçlık eder. Sabahleyin erkenden dükkânına gider. Akşamüstü doğruca evine gelir. Ömründe işret etmemiştir. Günde bir-iki lüle tütün içer. Ona da iptilâsı yoktur. Hatta bazı kere tütün kesesini dükkânda unuttur. Evde zaten tütün bulunmadığından o gece içmeyiverir.

Kazancı öyle bir-iki ev daha idare edebilecek raddelerde

dürüstlük onun için babası Ahmed Ağa'dan gelmişti. Biraz sert görünebilirdi, ancak asla gereksiz öfke patlamazdı. Öfkesini harekete geçiren şeyler, İslam terbiyesine ve insanlık kurallarına uymayan şeylerdi. Aile sevgisiyle tanınmasına rağmen, hiçbir zaman şımartıcı davranışlarda bulunmazdı. Ailenin üyeleri, onun etkileyici duruşu altında saygılı bir şekilde bulunurdu. Bu etki zorlamak ya da tehdit etmek gibi dış etkenlerle değil, doğal bir şekilde ortaya çıkmıştı. Kendisi, dünyada kimseden muhtaç olmamayı mutluluk kaynağı olarak görür ve işleriyle uğraşmayı severdi.

Bu kişi, bir evin sahibidir ve aynı zamanda Saraçhanebaşı'nda küçük bir dükkânı vardır. Kendi dükkânında deri işleriyle uğraşır. Her sabah erken saatlerde dükkânına gider ve akşamüstü doğrudan evine döner. Hayatında hiç içki içmemiştir. Günde sadece bir veya iki kez tütün içer, ancak onun da alışkanlığı yoktur. Hatta bazen tütün kesesini dükkânda unutabilir; çünkü evde zaten tütün bulunmazsa, o gece içmeyi bırakır.

Kazancı, bir-iki ev daha idare edebilecek seviyede

dosdoğru ve merttir. Biraz sınırlı görünür. Fakat boş yere sınırlanmaz. İslam dini ve insanlığa uygunsuz şeylere karşı çok sınırlıdır. Yüreği aile sevgisiyle doludur. Hiçbir zaman şımartıcı davranışlar yapmaz. Bu yüzden evdekileri heybetiyle⁴⁰ etkiler. Bu etkileme onları dövmek ya da onlara kötü söz söylemekle olmamıştır. Bu onun doğal hâlidir. Dünyada kimseye muhtaç olmaz. Kendi işleriyle ilgilenir.

O evden başka, bir de Saraçhanebaşı'nda bir dükkâna daha sahiptir. Kendi dükkânında saraçlık⁴¹ yapar. Sabahleyin erkenden dükkânına gider. Akşamüstü doğruca evine gelir. Hayatı boyunca içki içmemiştir.

Günde, bir-iki tane tütün içer. Ona da alışkın değildir. Hatta bazen tütün kesesini dükkânda unuttur. Evde zaten tütün yoktur. O zaman onu içmez.

Kazancı iyidir. Bu kazançla iki ev daha geçindirebilir.

⁴⁰ Büyüklük

⁴¹ Çantacı

olduğu halde, büyücek bir hâne edinmek, hizmetçi tutmak, halayık almak gibi fikirlerde bulunmaz. "Bu evi kendim yaptırdım, severim, kalabalığımız yok, bize kifâyet edip gidiyor. Dükkân da kendi malımız, çalışıp kazanıyoruz, güzel güzel geçiniyoruz. Cenâb-ı Hakk'a şükredelim!

Bize verdiği nimetlerin kadrini bilelim... İçimizde yabancı bulunmasın. Hizmetçi, halayık derdi çekilmez. Kendi işinizi kendiniz görün. Allah yardım eder. Merak etmeyin. Hizmetçili, halayıklı evlerde bu saâdet bulunmaz. der...

Evine o kadar güzel bakar ki, vâkıf olan aileler gıpta ederler. "Keşke bizim de öyle bir babamız olsa!" derler. Her şeyin iyisinden satın almak merakı olduğundan evde her türlü havâyicinin âlâsı bulduktan başka biz çocukların arzu edebileceğimiz yemiş ve sâirenin envâi da dolaplarda durur.

Pirinç, yağ gibi şeyleri dâimâ toptan iştirâl eder. Hatta komşulardan ba'zılarının nazar-ı dikkatini celbetmemek için bunları eve akşamdan sonra getirir... O küçük ev bir

olmasına rağmen, büyük bir ev almak, hizmetçi tutmak veya yardımcı almak gibi düşüncelere kapılmaz. "Bu evi kendim yaptırdım, seviyorum. Kalabalık bir ailemiz yok, bize yeterli geliyor. Dükkân da kendi malımız, çalışarak kazanıyoruz, güzel bir şekilde geçiniyoruz. Cenâb-ı Hakk'a şükredelim!

Bize bahşettiği nimetlerin kıymetini bilelim... İçimizde yabancı bulunmasın. Hizmetçi veya yardımcı tutmak sorunlu olabilir. Kendi işinizi kendiniz görün, Allah yardım eder. Merak etmeyin. Hizmetçili ve yardımcılı evlerde bu mutluluk bulunmaz." der...

Evine öyle güzel bakar ki, bilgili aileler imrenirler. "Keşke bizim de böyle bir babamız olsa!" derler. Her şeyin en iyisini almak isteğiyle, evde her türlü lüks eşya bulunmasının yanı sıra, çocukların arzulanabileceği birçok atıştırmalık ve benzeri ürün de dolaplarda bulunur.

Pirinç, yağ gibi malzemeleri sürekli olarak toptan temin eder. Hatta bazen komşuların dikkatini çekmemek için bunları akşamdan sonra eve getirir. Bu küçük ev, gerçekten

Ama daha büyük bir ev almak, hizmetçi ya da yardımcı tutmak istemez. "Bu evi kendim yaptım. Onu çok severim. Kalabalık değiliz. Bizim için yeterlidir. Dükkân da kendi malımız. Çalışıp kazanıyoruz. Güzel güzel geçiniyoruz. Allah'a şükredelim"⁴².

Bize birçok nimet⁴³ veriyor. Onlar çok değerlidir. Evimizde yabancı birilerini istemiyorum. Hizmetçi ya da yardımcıların sorunlarıyla uğraşmak istemem. Kendi işinizi kendiniz yapınız. Allah size yardım eder. Merak etmeyin. Hizmetçili ya da yardımcılı evlerde bu mutluluk bulunmaz" der.

Evine çok iyi bakar. Diğer aileler bizim ailemizi kıskanır. "Keşke bizim de böyle bir babamız öyle olsa" derler. Her şeyin iyisini almaya meraklıdır. Evde her türlü ihtiyacı karşılar. Ayrıca biz çocuklar yemiş, çerez isteriz. Bu yiyeceklerin hepsi bulunur.

Pirinç, yağ gibi şeyleri her zaman toplu alır. Hatta komşuların dikkatini çekmemek için bunları akşam eve getirir. O küçük ev, çok mutlu bir yuvadır. Orada insan gerçekten de

⁴² Teşekkür etmek

⁴³ Yaşamak için gerekli şeyler

büyük saadethâne hâlidir. Orada insan hakikaten mes'ûd olur fakat sahibinin rızâsına muhâlif harekette bulunmamak şartıyla. Meselâ kendisinin izni olmaksızın komşuya gitmek mümkün değildir...

büyük bir mutluluk yuvasıdır. Burada insanlar gerçekten mutlu olurlar, ancak sahibinin rızâsına aykırı davranışlardan kaçınılmalıdır. Örneğin, kendisinin izni olmadan komşuya gitmek mümkün değildir.

mutlu olur. Fakat ev sahibinin isteklerine karşı çıkmayarak... Örneğin onun izni yok. O halde komşuya gitmek mümkün değildir...

Bu zat, emsali addolunacak adamlara kıyâs olunamayacak bir derecede vâkıf-ı ahvâl-i âlemdir. Ne bihude şeylerle iştigâl eder, ne de iştigâl edenleri sever. Zamanını ciddiyât-ı müfideye sarf etmek ister.

Bu kişi, benzerleriyle kıyaslanamayacak bir şekilde çevresindeki durumları çok iyi anlayan biridir. Boş şeylerle uğraşmaz ve başkalarının meşguliyetlerine ilgi göstermez. Zamanını faydalı ve ciddi konulara adama arzusundadır.

Bu kişi, başka insanlara asla benzemez. Dünyadaki olaylarla da ilgilidir. Ne boş işlerle uğraşır, ne de boş işlerle ilgili insanları sever. Zamanının çoğunu faydalı işlere harcar.

Geceleri lüzûm olmadıkça bir yere gitmek âdeti değildir. Bununla beraber bir yerde yangın olsa, o tarafta bildiği varsa, mesafe ne kadar uzak olursa olsun, derhal giyinir, çıkar, imdada koşar. Bu hareket yigitler beyninde öteden beri âdet imiş.

Geceleri gereksiz yere gitme alışkanlığı yoktur. Ancak bir yerde yangın çıksa ve tanıdığı bir yerse, mesafe ne kadar uzak olursa olsun, hemen giyinir, çıkar ve yardıma koşar. Bu davranış, yigitler arasında uzun süredir bir alışkanlık halindedir.

Geceleri gerekmeden bir yere gitmez. Bununla beraber örneğin bir yerde yangın var. Uzak dahi olabilir. Hemen giyinir ve yardıma koşar. Bu davranış yigit insanlar arasında geçmişten beri bir gelenektir.

Hâtir-nişânımdır” ki, bir kış gecesi yatmış uyumuş idik. Bir aralık sokaktan bekçi geçti. Bilmem hangi tarafta yangın olduğunu haber veriyordu. Yatağın içinde gözlerimi açtım. Pederin aceleyle giyinmekte olduğunu gördüm. Birader de uyanmış idi. Vâlide diyordu ki: "Çıkmanız iyi olmaz mı? Baksanıza pencerelere, Kafeslere!

Hatırladığım kadarıyla, bir kış gecesi yatağa gitmiş ve uyumuştuk. Bir ara sokaktan bir bekçi geçti. Hangi tarafta yangın olduğunu haber veriyordu. Yatağımdayken gözlerimi açtım. Babamın hızla giyinmekte olduğunu fark ettim. Kardeşim de uyanmıştı. Annem "Çıkmanız iyi olmaz mı? Bakın pencerelere, kafeslere!" diye endişeyle söylendi.

İyi hatırlıyorum. Bir kış gecesi uyumuştuk. Bir ara sokaktan bekçi geçti. "Yangın var" diye bağıyordu. Yatağın içinde gözlerimi açtım. Babam acele acele giyiniyordu. Kardeşim de uyanmıştı. Annem: "Evden çıkmanız iyi olmaz mı? Bakın pencerelere, demirliklere!" diyordu.

Peder cevap vermedi. Meğer o tarafta ehibbâsından birinin hânesi var imiş. Pencereler, kafesler ser-â-serkarla mestûr idi. Ben korkmağa başladım. Birâder benden on yaş kadar büyük olduğundan onun yüzünde pek de korku alâmeti görülüyordu.	Babam cevap vermedi. Sonra anladık ki, o tarafta yakın arkadaşlarından birinin evi yanıyormuş. Pencereler ve kafesler alevler içindeydi. Ben korkmaya başladım. Ağabeyim, benden on yaş büyük olduğu için yüzünde pek korku belirtisi yoktu.	Babam cevap vermedi. Oysaki o tarafta dostlarından birinin evi varmış. Pencereler, demirlikler baştanbaşa karla kaplıydı. Ben korkmaya başladım. Abim benden on yaş büyüktür. Bu yüzden o hiç kokmuyordu. Annem babama bir gaz lambası ⁴⁴ verdi.
---	--	---

Sonuç

Bu çalışmada, Muallim Naci'nin Ömer'in Çocukluğu adlı eserinin özgün, geleneksel sadeleştirilmiş metinleri ve otomatik sadeleştirme yöntemiyle değiştirimi yapılan metinleri incelenmiş ve ortaya çıkan verilerin Gala ve Ziegler'in sadeleştirme ölçütlerine göre analizi yapılmıştır.

Kaya ve Nurlu sadeleştirilmiş metinlerin çocuklar, yabancı dil öğrencileri ve dil becerileri yeterince gelişmemiş okuma grupları için önemli kaynaklar olduğunu, bu kaynakların kolay erişilebilir ve yaş şartlarına göre hazırlanması gerektiğini, teknoloji aracılığıyla basitleştirilen çalışmaların daha etkin ve yaygın olarak kullanılabilmesi için bilgisayar uygulamaları üzerinde araştırmalar yapılması gerektiğini bildirmektedir.⁴⁵

Yapay zekâ uygulamalarının eğitim ortamında kullanılmaya başlanmasıyla birlikte hem resmi eğitim kurumlarında hem de bireysel olarak gerçekleştirilen çalışmalarda bu tür uygulamalardan oldukça yararlandığı görülmektedir. Çalışmaya temel konu olan yapay zekâ destekli uygulamalardan birisinin, metin sadeleştirme gibi oldukça özen ve yoğun çalışma gerektiren bir işi büyük ölçüde tamamlayabilmesi, teknolojideki gelişmelerin ne denli hızlı ve etkili ilerlediğinin göstergesi olması bakımından da önemli bir etmendir. Çalışmadan elde edilen verilere göre yapay zekâ destekli metin sadeleştirmesinin, geleneksel sadeleştirmedeki güvenilirlik hissiyatını zamanla elde edeceği görülmektedir. Özellikle metin sadeleştirmeye sosyolengüistik açıdan bakıldığında yapay zekâ evreninin bu hususları henüz tespit edemiyor olması, yapay zekâ destekli sadeleştiriminin kullanılmasında birtakım şüphelerin oluşmasına neden olmaktadır. Öte yandan geleneksel metin sadeleştirme yöntemlerinde ise sadeleştirmeyi yapanların sosyolengüistik açıdan o dilde iyi bir genel kültür alt yapısına sahip

⁴⁴ İçine konan gaz yağını bir fitil yardımıyla yakan, şişeli, türlü biçimlerde lamba

⁴⁵ Musa Kaya, Muammer Nurlu, agm, s. 338.

olması gerektiği anlaşılmaktadır. Sadeleştirme yapılamayan özel isimlerin ya da kültürel terimlerin anlam bütünlüğünü sağlamak için dipnot gibi çeşitli açıklama yöntemleriyle aktarılması gerektiğinden bu hususta geleneksel sadeleştirme yönteminin daha doğru sonuçlar verme olasılığı ortaya çıkacaktır.

Metin sadeleştirmede ister geleneksel ister yapay zekâ destekli sadeleştirme yöntemi kullanılsın her iki yöntemin artılarının ve eksilerinin olması oldukça doğaldır. Önemli olan, okuyucunun orijinal metindeki anlatılmak istenen duygu ve düşünceye genel bir hakimiyetinin olmasını sağlamak ve dil öğretiminde beceri temelli gelişmelerin artmasına katkı sunmaktır. Bu açıdan bakıldığında çalışma neticesinde metin sadeleştirmede aşağıdaki önerilerin dikkate alınmasının yararlı olacağı umulmaktadır:

1. Yapay zekâ destekli metin sadeleştirmede özellikle Türkçe dinsel terminolojinin sanal sözcük evreninde bulunmaması sebebiyle bu tür ifadelerin okuyuculara ayrıca bilgi olarak aktarılması gerekmektedir.

2. Yapay zekâ destekli sadeleştirmede Latin alfabesine çevrilmiş Osmanlı döneminde kullanılan Türkçe sözcüklerin günümüz Türkçesinde karşılığının verilmesi teknolojinin ne denli geliştirilebilir bir güce sahip olması bakımından önem arz etmektedir. Son yıllarda alan yazında bu tür çalışmalara rastlanmaktadır. Örneğin Dölek ve Kurt'un yapmış olduğu "Derin sinir ağlarıyla Osmanlıca optik karakter tanıma" başlıklı çalışmada söz konusu Osmanlıca harflerinin tanınmasında oldukça olumlu sonuçların elde edildiğinden bahsedilmektedir.⁴⁶ Bunun gibi gelişmelerle özellikle Osmanlı Türkçesinde kaleme alınmış el yazması eserlerin hem Latin harflerine aktarılması hem de sadeleştirilerek günümüz Türkçesine aktarılması olası bir durum haline gelecektir. Bu noktada yapay zekâ destekli sadeleştirme uygulamalarına duyulan ihtiyaç artacaktır.

3. Yapay zekâ destekli metin sadeleştirmede etkili bir sonuç elde edilebilmesi için çalışma boyunca söz edilen her iki yöntemin birleştirilerek kullanılmasında yarar görülmektedir. Bu sayede çalışmanın temel inceleme konusu olan kültürel öğelerin yeniden aktarılmasında daha sağlıklı sonuçların ortaya çıkacağı düşünülmektedir.

⁴⁶ İshak Dölek, Atakan Kurt, "Ottoman Optical Character Recognition With Deep Neural Networks," *Journal of the Faculty of Engineering and Architecture of Gazi University*, C. 38, Ankara 2023.

 KAMU YÖNETİMİ ENSTİTÜSÜ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ	
Makale Bilgileri:	
Geliş Tarihi:	02.05.2024
Kabul Tarihi:	21.05.2024
Yayım Tarihi:	30.06.2024
Değerlendirme:	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan:	* Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlı olan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması:	Yapıldı / intihal.net
Etik Bildirim:	turkaysosyalbilimlerdersisi@gmail.com
Etik Kurul Kararı:	Etik Kurul Kararından muafır.
Katılımcı Rızası:	Katılımcı yoktur.
Mali Destek:	Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.
Çıkar Çatışması:	Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Telif Hakları & Lisans:	Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır. Yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.
Article Information:	
Date of Submission:	02.05.2024
Date of Acceptance:	21.05.2024
Date of Publication:	30.06.2024
Peer-Review:	Double anonymized - Two External
Ethical Statement:	* It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks:	Yes / Turnitin / intihal.net etc.
Complaints:	turkaysosyalbilimlerdersisi@gmail.com
Ethics Committee Approval:	It is exempt from the Ethics Committee Approval
Informed Consent:	No participants.
Financial Support:	The study received no financial support from any institution or project.
Conflict of Interest:	No conflict of interest.
Copyrights & Licence:	The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study. Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Kaynakça | References

AKYÜZ, Selen, *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Dede Korkut Hikâyelerinden Yararlanılması*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2019.

BAKAN AKTAŞ, Hande, AY, Sıla “Yabancı Dil Öğretiminde Geleneksel Metin Sadeleştirme Yaklaşımına Karşı Metin Dilbilimsel Sadeleştirme Önerisi: Bağlılık ve Bağdaşlık Kavramları”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 12 (1), Ankara 2021, ss. 94-102.

ÇEKİCİ, Yunus Emre, “Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Programında Yer Alan Kazanımların Toplum Dilbilimsel Yetkinlik Bağlamında İncelenmesi”, Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları

Dergisi, C. 7(2), Adana 2022, ss. 1164-1186.

DEMİR, Hiclâl, “Muallim Naci: Eski Mi, Yeni Mi?”, *Türkbilig Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, C. 11(19), Ankara 2010, ss. 176-85.

DÖLEK, İshak, KURT, Atakan, “Ottoman Optical Character Recognition With Deep Neural Networks”, *Journal of the Faculty of Engineering and Architecture of Gazi University*, C.38 (4), Ankara 2023, ss. 2579-2593.

DURMUŞ, Mustafa. "On Problems Related to the Use of Simplified Texts in Second/Foreign Language Teaching," *Bilig*, C.65 (65), Ankara 2013, ss. 135-150.

DURMUŞ, Mustafa, “İkinci/yabancı dil öğretiminde özgün ve değiştirilmiş dilsel girdi üzerine”, *Turkish Studies*, C. 8 (1), Ankara 2013, ss. 1291-1306.

DURMUŞ, Mustafa, CİHANGİR, Suzan, “Yabancılara Türkçe Öğretiminde Okuma Metinlerinin Sadeleştirilmesi: Gazi Üniversitesi Yabancılara Türkçe Öğretim Seti Örneği”, *International Journal of Language Academy*, (26), Ankara 2018, ss. 684-694.

EROĞLU, Safa, *Metin Dilbilimsel Ölçütler Çerçevesinde Ömer Seyfettin'in Üç Nasihat Hikâyesinin Yabancılara Türkçe Öğretimi İçin Sadeleştirme Denemesi*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2015.

GALA, Nuria, FRANÇOİS, Thomas, JAVOUREY DREVET, Ludivine, ZIEGLER, Johannes Christoph, “La Simplification de Textes, Une Aide à l'apprentissage de la Lecture”, *Langue Française*, C. 3 (199), France 2018, ss. 123-131.

GÜDEK, Gülten, *Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Metin Değiştirimi: Mustafa Kutlu'nun Hayat Güzeldir Hikâyesi Örneği*, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2021

İLTAR, Latif. “Compatibility of the vocabulary in Turkish teaching sets as a foreign language between course and workbooks”, *International Journal of Education Technology and Scientific Researches*, C.7, ss.2198-2239. Doi:<http://dx.doi.org/10.35826/ijetsar.529>

İMER, Kamile, “Toplum Dil Bilimin Kimi Kavramlarına Kuramsal Bir Bakış ve Dil Türleri”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. 31 (1-2), Ankara 1987, ss. 213-230.

KAYA, Musa, NURLU, Muammer, “Özgün ve Yabancı Dil Olarak

Türkçe Öğretimi İçin Sadeleştirilmiş Metinlerde Fiilimsi Kullanımı: Dokuzuncu Hariciye Koğuşu ve Yılkı Atı Örneği”, *Journal Of Turkish Studies*, C. 12 (30), Ankara 2017, ss. 325-342

ÖZMEN, Ceren, *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Metin Değiştirim Teknikleriyle Öykülerin Yeniden Oluşturulması*, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2019.

ÖZTÜRK AKAY, Banu, “Tanzimat Edebiyatında Ben’i İfade Etme Arayışları: Muallim Naci’nin Hatıraları”, *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, C.6 (1), Bilecik 2022, ss. 190-206.

RICHARD, Jacques, SCHMIDT, Richard, *Longman Dictionary of Language Teaching And Applied Linguistics*, Norfolk: Longman, 2002, ss. 486.

TARAKÇI, Celal, “Muallim Naci Efendi'nin Dil Harkındaki Görüşleri”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C.1(1), Samsun 2014, ss. 67-75.

YEŞİL, Yılmaz. “Epik Anlatılarda Dönüştürücü Gücün Değişmesi: Kahramanlar ve Normlar”, *Milli Folklor*, C. 25 (128), Ankara 2020, ss. 41-47.

YILDIRIM, Ali, ŞİMŞEK, Hasan, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.